

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VOLBY NA ČESKOBUDĚJOVICKU 1946 A 1948,
KOMPARACE Z POHLEDU HOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH
DĚJIN**

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Autor práce: Jana Starczewska

Studijní obor: Historie – Anglický jazyk a literatura

Ročník: 3

2017

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 27. července 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D., i všem ostatním pracovníkům Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, za jejich odborné rady, trpělivost a ochotu cokoli potřebně konzultovat. Dále bych chtěla ráda poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a pracovnícím knihovny za velkou ochotu a vstřícnost.

Anotace

Volby na Českobudějovicku 1946 a 1948, komparace z pohledu hospodářských a sociálních dějin

Předkládaná bakalářská práce se zabývá situací na Českobudějovicku po druhé světové válce v letech 1945 – 1948. Je zaměřena na poválečnou hospodářskou a sociální situaci oblasti a na volby, které proběhly v letech 1946 a 1948.

První část práce přibližuje poválečný vývoj v Československu. Speciálně se zaměřuje na hospodářský a sociální vývoj Československa. Popisuje vznik Národní fronty Čechů a Slováků a systém jejího fungování. A přibližuje politické strany třetí republiky, které byly povolené (komunisté, národní socialisté, sociální demokraté a lidovci) a jejich program.

Druhá část představuje Českobudějovicko ve 20. století, zabývá se poválečnými obtížemi hospodářství a populace, zejména odsunem německého obyvatelstva.

Ve třetí části je práce zaměřená na volby. Popisuje volební systém třetí republiky. Zabývá se výsledky voleb v roce 1946 a 1948 a komparuje je s výsledky českých zemí. A sleduje možné příčiny těchto výsledků.

Annotation

The elections in the České Budějovice region in 1946 and 1948, comparison from the perspective of economic and social history

This thesis deals with the situation in the České Budějovice region after World War II. from 1945 – 1948. It is focused on the post-war economical and social situation of the region and on the elections in 1946 and 1948.

In the first part, the state of post-war Czechoslovakia in 1945 – 1948 is described. This part deals especially with economical and social development of Czechoslovakia. It describes the establishment of the National Front of the Czechs and Slovaks and its the system of its working. And portrays the allowed political parties (the communists, national socialists, social democrats and the “People’s Party”) a their programmes.

The second part introduces the České Budějovice region in the 20 th century. It deals with the postwar difficulties of economical and social situation of the region, especially the transfer of the German population.

The third part is focused on the elections. It describes election order of the Third Republic and deals with the elections‘ results a compares them with the results in Bohemia. And pursues the possible cause of these results.

Obsah

Obsah	6
1. Úvod	7
2. Československo v letech 1945 – 1948	10
2.1. Politické strany NF	18
2.1.1. Československá strana lidová (ČSL).....	18
2.1.2. Československá strana národně socialistická (ČSNS).....	21
2.1.3. Československá sociální demokracie (ČSSD).....	24
2.1.4. Komunistická strana Československa (KSČ).....	26
2.2. Hospodářský vývoj v Československu v letech 1945-1948	29
3. Českobudějovicko	33
3.1. Představení Českobudějovicka	33
3.2. Hospodářský vývoj Českobudějovicka	35
4. Komparace předvolebních, volebních a povolebních aktivit na Českobudějovicku	41
4.1. Volební systém třetí republiky	41
4.2. Volby na Českobudějovicku	43
5. Závěr	47
6. Prameny a literatura	50
7. Seznam zkratk.....	55
8. Seznam příloh	57

1. Úvod

Tato práce se zabývá oblastí Českobudějovicka v letech následujících po konci druhé světové války, tedy léty 1945-1948. Hlavním tématem jsou volby do Ústavodárného shromáždění Československé republiky v roce 1946 a volby do Národního shromáždění v roce 1948. Především pak jejich komparace v závislosti na hospodářské a sociální situaci na Českobudějovicku. Toto téma jsem si vybrala proto, že souvisí s historií města, ze kterého pocházím, a postihuje dobu, kdy se zformoval československý poválečný politický postoj, a kdy se odehrály dvoje důležité volby, které na dlouhou dobu ovlivnily velké omezení demokracie na území našeho státu.

Primárním zdrojem pro tuto práci se staly materiály uložené ve Státním okresním archivu (SOKA) v Českých Budějovicích, konkrétně fond Okresního národního výboru (ONV) a fond Místního národního výboru (MNV) a dále tisk jednotlivých politických stran, který vycházel v období let 1945-1948. Především ústřední tiskový orgán jihočeské organizace Komunistické strany Československa Jihočeská Pravda, dále tisk Československé sociální demokracie Jihočechem, Hlas lidu vydávaný jihočeskou organizací Československé strany lidové a tisk Československé strany národně socialistické Naše Svoboda. Dalším zdrojem informací se stala četná literatura zabývající se tímto tématem.

Pro základní orientaci na poli hospodářských a sociálních dějin (metodiky a metodologie) bylo použito prací Karla Půlpána,¹ autorského kolektivu pod vedením Václava Průchy² a Zdeňka Jindry.³ Základní literaturou pro přehled v dějinách třetí republiky se staly publikace odborníka na toto období Karla Kaplana⁴ a dále Jiřího Kociana.⁵ Nezanedbatelnou součástí dějin tohoto období se stalo vysídlení německých obyvatel Československa. Tímto tématem se také zabývá řada prací českých⁶

¹ Karel PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990, I-II*, Praha 1993.

² Václav PRŮCHA a kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, I-II*, Brno 2004 – 2009.

³ Zdeněk JINDRA a kolektiv, *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin I*, Praha 1997.

⁴ Karel KAPLAN, *Pravda o Československu*, Praha 1990; TÝŽ, *Československo v letech 1945 – 1948*, Praha 1991; TÝŽ, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993; TÝŽ, *Československo v poválečné Evropě*, Praha 2004.

⁵ Jiří KOCIAN, *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*, Praha 1991.

⁶ Bohumil ČERNÝ – Jan KŘEN – Václav KURAL – Milan OTÁHAL (edd.), *Češi, Němci, odsun*, Praha 1990; Tomáš STANĚK, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: 1918 – 1948*, Ostrava 1992.

i německých⁷ historiků. Pro potřeby této práce jsem také použila úvodu k edici Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951⁸ a dále dvě edice od Věry Olivové a Karla Novotného,⁹ které zpracovávají oficiální dokumenty a postoje zejména Edvarda Beneše.

Pro orientaci ve volebním systému a průběhu voleb posloužila Kniha o volbách od Oskara Krejčího¹⁰ a kolektivní monografie Květnové volby 1946 - volby osudové?: Československo před bouří.¹¹ Základní orientaci ve stranickém systému, volebních programech a vývoji politických stran umožnila kolektivní monografie Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004.¹²

Pro studium dějin jižních Čech a Českobudějovicka bylo využito publikací regionálních historiků, především Jiřího Chvojky,¹³ Jiřího Petráše¹⁴ a Daniela Kováře,¹⁵ a nezanedbatelnou publikací je též Encyklopedie Českých Budějovic,¹⁶ jak v knižním, tak i internetovém vydání. K dějinám jižních Čech a Českobudějovicka bylo vydáno velmi mnoho titulů, velká část však vyšla ještě před rokem 1989 a jejich rétorika a interpretace faktů je příliš poplatná době, ve které knihy vznikly. Zejména publikace zabývající se hospodářskými dějinami jako 20 let budování socialismu v jižních Čechách vydaná jihočeským krajským národním výborem¹⁷ a dějiny jihočeských odborů v letech 1945-1948 od Milana Krýdla a Jana Vlčka.¹⁸

⁷ Detlef BRANDES, *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*, Praha 2002; Johann Wolfgang BRÜGEL, *Češi a Němci 1939-1946*, Praha 2008.

⁸ Adrian von ARBURG - Tomáš STANĚK (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951. Dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do r. 1945. Úvod k edici*, Středokluky 2010.

⁹ Věra OLIVOVÁ (ed.), Edvard Beneš. *Odsun Němců*, Praha 1995; Karel NOVOTNÝ (ed.), Edvard Beneš. *Odsun Němců z Československa. Výbor z Paměti, projevů a dokumentů 1940-1947*, Praha 1996.

¹⁰ Oskar KREJČÍ, *Kniha o volbách*, Praha 1994.

¹¹ Jiří KOCIAN – Vít SMETANA a kolektiv, *Květnové volby 1946 - volby osudové? : Československo před bouří*, Praha 2014.

¹² Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kolektiv, *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, II. díl: 1938 – 2004*, Brno 2005.

¹³ Jiří CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, České Budějovice 1992.

¹⁴ Jiří PETRÁŠ, *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*, České Budějovice 2007; TÝŽ (ed.), *Poslední týdny války, první týdny míru: sborník příspěvků z konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 15. května 2009*, České Budějovice 2010.

¹⁵ Daniel KOVÁŘ, *Budějovický poutník, aneb, Českými Budějovicemi ze všech stran*, Praha 2006; TÝŽ, *České Budějovice I. Vnitřní město*, Praha 2006; TÝŽ, *České Budějovice II, Předměstí*, Praha 2006.

¹⁶ Jiří KOPÁČEK – Miroslav NOVOTNÝ a kolektiv (edd.), *Encyklopedie Českých Budějovic. 2., rozš. vyd.*, České Budějovice, 2006.

¹⁷ Vladimír MICHAL, *20 let budování socialismu v jižních Čechách*, České Budějovice 1965.

¹⁸ Milan KRÝDL – Jan VLČEK, *Odbory na jihu Čech v období národní a demokratické revoluce 1945-1948*, České Budějovice 1988.

Vzhledem k podobnosti tématu jsem též přihlédla k bakalářské práci vzniklé na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v roce 2013.¹⁹

Cílem práce je stručně charakterizovat situaci v českobudějovické oblasti v bezprostředně poválečné době a s využitím komparativní metody prozkoumat odlišnosti této oblasti oproti zbytku poválečného Československa. Při zpracovávání této práce jsem se na základě prostudování archivních pramenů a dostupné literatury pokusila zodpovědět následující otázky. Byl politický vývoj na Českobudějovicku něčím charakteristický a vymyká se něčím politickému vývoji v Československu? Co bylo specifické pro hospodářskou situaci Českobudějovicka a v širším rozměru i jižních Čech? A zda a jakým způsobem se tato specifika odrazila na vedení volební kampaně a výsledcích voleb v roce 1946 a 1948? Co bylo charakteristické pro chování politických stran a politických subjektů v oblasti Českobudějovicka? A jak toto chování zapůsobilo na výsledek voleb?

Přínosem této práce by se mělo stát poznání širších souvislostí regionálních dějin Českobudějovicka ve složitém období poválečných let, vymezených parlamentními volbami 1946 a 1948, pohledem hospodářských a sociálních dějin.

¹⁹ Jana MIČUDOVÁ, *Volby na Chebsku 1946 a 1948, komparace z pohledu hospodářských a sociálních dějin*, České Budějovice 2013.

2. Československo v letech 1945 – 1948

Poválečné období se v Československu neslo v duchu posilování levicového smýšlení společnosti. Nejednalo se však o nic výjimečného, k tomuto posunu docházelo v bezprostředně poválečných letech po celém světě. V Československu však zejména z jednoho specifického důvodu. Předválečná orientace Československa na západ byla silně otřesena od roku 1938. Podepsání Mnichovské dohody znamenalo pro Československo a jeho politickou orientaci velký zásah. Během následujících let, tak byla československá politika směřována k odčinění Mnichova. Československá politická reprezentace se pokoušela zajistit pro budoucí stát jistotu, že mnichovská zrada²⁰ se již nebude opakovat. Snaha o obnovení Československa v původních předválečných hranicích se dočkala prvních seriózních úspěchů v roce 1942. První z velmocí, která Československu přislíbila obnovu v předválečném rozsahu, byl Sovětský svaz. Ministr zahraničí Molotov tak učinil 9. června 1942. Následovně byla mnichovská dohoda zneplatněna Francií 29. září 1942 a 5. srpna ji za neplatnou označila i Velká Británie, která tak učinila jako poslední z velmocí. Další kroky Československa směřovaly k posílení k posílení mezinárodního statutu státu a prevenci opakování Mnichova.

Pro československou politiku bylo za války a bezprostředně po ní stěžejním úkolem zajistit si stabilní podporu velmocí. Jak uvedl Hubert Ripka ve své knize *S Východem a Západem „Je zřejmou potřebou našeho národa, aby se mohl opírat o Západ i Východ; k tomu jsme vedeni jak důvody politickými, tak kulturními“*.²¹ Zrada Západu však dopomohla velmi snadnému navázání rozsáhlé spolupráce se Sovětským svazem, která se posléze stala pouze jednostrannou záležitostí. Československý exilový prezident Beneš v prosinci 1943 při jednání v Moskvě přislíbil začlenění Československa do sféry sovětského vlivu. Při rozhovorech se Stalinem a Molotovem dosáhl shody na otázku československého budoucího vývoje a přislíbil podpory odsunu německých a maďarských občanů. A při následném setkání s československými komunisty jim přiznal pozici nejsilnější strany v budoucím obnoveném Československu.²²

²⁰ Srov. Bořivoj ČELOVSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999; Jan TESAŘ, *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*, Praha 2000; Zdeněk HAZDRA, Lukáš VLČEK, *Mnichov 1938 a česká společnost: sborník z mezinárodního symposia k 70. výročí mnichovské dohody*, Praha 2008.

²¹ Hubert RIPKA, *Součinnost s Východem a Západem*, in: Petr Hlaváček (ed.), *Západ nebo Východ?*, Praha 2016, s. 647-652, zde s. 647.

²² J. KOČIAN, *Poválečný vývoj*, s. 5.

Politická reprezentace poválečné ČSR vznikla spojením dvou proudů zahraničního odboje – londýnského v čele s prezidentem Benešem, orientovaného v zásadě demokraticky a sociálně reformně, třebaže uvnitř něho existovala celá škála různých politických směrů od agrárníků až po sociální demokraty, a moskevského, vedeného Klementem Gottwaldem, jenž se jednoznačně hlásil ke komunismu.

Po konci války a obnovení československého státu se začal obnovovat také politický život, klíčoví představitelé politické scény rozhodli, že Národní shromáždění nebude obnoveno ve stejném složení jako za První republiky. Tedy že již nebude dvoukomorové, ale zrušením senátu se stane jednokomorovým. Ještě před tím však musel být ustanoven provizorní parlament, tzv. Prozatímní Národní shromáždění, jehož hlavním úkolem bylo připravit volby do Národního shromáždění. Způsob ustanovení Prozatímního Národního shromáždění (PNS) byl určen prezidentovým dekretem z 25. srpna 1945, který zvolil metodu nepřímé volby. Poslanci byli voleni předem určenými delegáty zemských sjezdů. Samotní delegáti nedostali příliš prostoru k vyjadřování, a tak pouze poslušně podepisovali jednotnou kandidátku Národní fronty. Úkolem PNS bylo vydávat zákony, stvrdit ve funkci prezidenta Československé republiky E. Beneše, připravit volby do Ústavodárného národního shromáždění a provést ratihabici poválečných dekretů prezidenta republiky.²³

Poválečný stát byl řízen Národní frontou Čechů a Slováků, která vznikla jako koalice všech povolených stran v Československu, těmi byly: Komunistická strana Československa (KSČ), Československá sociálně demokratická strana (ČSDS), Československá strana národně socialistická (ČSNS) a Československá strana lidová (ČSL); na Slovensku byly zprvu pouze dvě strany: Komunistická strana Slovenska (KSS) a Demokratická strana (DS), později tj. v roce 1946 vznikly další dvě strany: Strana slobody a Strana práce²⁴, ty však ve volbách nedosáhly žádných větších úspěchů. Kvůli snaze omezit politické živly, které byly zodpovědné za neúspěch československé předválečné politiky, nedošlo k obnově pravicových stran. Z nejvýznamnějších předválečných stran jmenujme alespoň Republikánskou neboli agrární stranu, Československou národní demokracii, Živnostenskou stranu a Hlinkovu slovenskou lidovou stranu a všechny fašistické strany). Zrušení těchto stran, zejména strany agrární,

²³ Jan RATAJ, *KSČ a Československo*, Praha 2003, s 13.

²⁴ Srov. Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, II. díl: 1938 – 2004*, Brno 2005, s. 1216-1221. Ratihabice je dodatečné schválení právního jednání či právního předpisu.

kteřá byla za první republiky nejsilnější stranou, způsobilo radikální posun polického centra nalevo, protože nebyla povolena žádná opoziční strana. Politický pluralismus tak byl zachován, ale v podstatě byl omezen jen ve prospěch levice. Ukotvení svého mocenského monopolu dokončila NF 5. dubna 1945, kdy byl přijat Košický vládní program²⁵ (KVP), který byl schválen již v březnu 1945 na jednání v Moskvě. Národní fronta byla institucí, kde komunisté mohli vedle vlastní politické základny využívat i různých „masových organizací“, které jim podléhaly: jednotné odbory (ROH), organizace žen, protifašistických bojovníků, mládeže či lidové milice. Tím se komunistům rozšířila základna pro získávání nových členů.²⁶ Úspěchy komunistické politiky umožnily postupný přechod od demokratického státu k lidové demokracii.²⁷

Jedním z prvních úkolů obnoveného Československa se stala obnova státních hranic. Československo vyšlo z války územně oslabené, jeho východní hranice se posunula více na západ. Uzavřením československo-sovětské dohody 29. 6. 1945 totiž Podkarpatská Rus připadla SSSR. Požadavky na získání Lužice, Kladska a Ratibořska nebyly mezinárodně vyslyšeny.²⁸

Košický vládní program také pozměnil strukturu státního aparátu. Komunistům se skrze KVP povedlo vytvořit nový typ lidově demokratického aparátu. Základní složkou tohoto systému se staly národní výbory ustanovené postupně na všech stupních (místní, okresní a zemské). Na Slovensku existovaly pouze místní a okresní národní výbory. Velká část těchto národních výborů ilegálně vznikla ještě za okupace a komunisté tento systém chápali jako ideální nástroj pro ovládnutí státní správy. Využívali toho, že v některých místech nestačily povolené strany obnovit své organizace, a tímto způsobem posilovali svoje pozice. V únoru 1946 bylo z celkového počtu 6 381 předsedů národních výborů 2 975 pozic, tzn. 46% obsazenou příslušníky KSČ.²⁹ Zpočátku nebyly pravomoci národních výborů jasně stanovené, teprve postupně byla jejich pravomoc legislativně upravována. Spory o koncepci národních výborů však pokračovaly celé období let 1945-1948. Národní socialisté prosazovali určitou

²⁵ Košický vládní program v 16 kapitolách shrnoval zásady budování státu. Včetně obnovení hospodářství, potrestání zrádců a kolaborantů a konfiskace jejich majetku, pozemkovou reformu a „praktickou součinnost“ se Sovětským svazem, tedy faktické podřízení zahraniční orientace státu Sovětskému svazu.

²⁶ Jacques RUPNIK, *Dějiny komunistické strany. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002, s. 201.

²⁷ Dobové označení reálně socialistických politických systémů, v němž měla vedoucí úlohu komunistická strana či skupina stran pod vedením komunistické strany. Srov. Karel ŽALOUDEK, *Encyklopedie politiky*. Praha 2004, s. 238.

²⁸ J. RATAJ, *KSČ*, s. 9.

²⁹ J. RATAJ, *KSČ*, s. 10.

samostatnou úřednickou linii v národních výborech a odvolávali se na nutnou odbornost pro řízení společenských záležitostí. Národní socialisté navrhovali spíše nezávislost národních výborů na vládě a ministerstvu vnitra. A s ohledem na potřebnou odbornost žádali vynětí odborných agent (např. školství, techniky) z působnosti NV. Lidová strana nevytvořila žádnou vlastní koncepci, ale podporovala dualismus státní správy a samosprávy uvnitř národních výborů. Neschvalovala však požadavek krajského zřízení prosazovaného KSČ.³⁰

Nezanedbatelnou součástí obnovy státu se stala i armáda. Komunisté považovali armádu a Ministerstvo vnitra za rozhodující mocenské nástroje, a proto se na ovládnutí těchto pozic zaměřili. Zápas o budoucí charakter poválečné armády probíhal už za války, kdy se postupně zformovaly jednotky na Západě i v Sovětském svazu. Vzhledem k masivní podpoře moskevského vedení KSČ v československých jednotkách vznikajících v SSSR od roku 1942, ztratila londýnská exilová vláda velice brzy svůj vliv na sbor v SSSR, ale i na osvobozeném území. Košický vládní program pak v souladu s těmito událostmi stanovil budování československé armády podle vzoru Rudé armády. A současně s budováním armády si komunisté budovali systém stranických důvěrníků a armádě. Veškerá činnost komunistické strany vůči armádě, která porušovala platné zákony, byla přísně utajována. Události února roku 1948 sice ukázaly, že KSČ ještě neovládla armádu úplně, ale velice záhy se potvrdilo, že dosáhla takového vlivu, že ji v relativně krátké době po převzetí moci ovládla úplně.³¹

Dalším krokem ve vývoji státu bylo uskutečnění měnové reformy. 1. listopadu 1945. Na území československého státu se platilo několika různými platidly a úkolem reformy se stalo zavedení československé koruny. Všechno oběživo bylo možné vyměnit v poměru 1:1 do obnosu 500 Kč. Zbylé jmění se ukládalo na vázané účty bez možnosti výběru. Nepodstatným úkolem reformy byla také stabilizace cen potravin na trojnásobné ceně oproti předválečnému období.³²

Složitým krokem vlády se posléze stalo znárodnění. O kterém podrobněji pojednává kapitola Hospodářský vývoj v Československu v letech 1945-1948. V květnu 1946 se uskutečnily volby do Ústavodárného národního shromáždění, ve kterých zvítězila komunistická strana a nadále prohlubovala své ovládnutí státní správy.

³⁰ Eva DVOŘÁKOVÁ – Petr LEJSEK, *Československá společnost a komunisté 1945-1948*, Praha 1967, s. 37.

³¹ František HANZLÍK – Václav VONDRÁŠEK, *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948*, Praha 2006, s. 393-394.

³² V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny*, s. 206.

Komunisté spolu se sociálními demokraty získali těsnou většinu mandátů 151 z 300 v NS. Současně s tím také posílili své pozice v národních výborech. KSČ získala naprostou většinu ve více než 37% všech MNV a komunističtí funkcionáři se stali předsedy 55% všech MNV a 78% ONV. Ze všech 154 tisíc členů národních výborů bylo téměř 70 tisíc komunistů. 8. července 1946 byla ustanovena vláda v čele s K. Gottwaldem, ve které kromě postu předsedy a místopředsedy získali komunisté ještě 7 důležitých resortů (ministerstvo vnitra, financí, zemědělství, informací, vnitřního obchodu, práce a sociální péče a post státního tajemníka na ministerstvu zahraničních věcí).³³

V říjnu 1946 na Košický vládní program navázal tzv. Budovatelský program, tedy program Národní fronty předložený předsedou vlády Klementem Gottwaldem, kterým byl zároveň vyhlášen dvouletý plán obnovy a nastoleno řízené hospodářství státu. Na základě Budovatelského programu připravilo ministerstvo zemědělství návrh několika zemědělských zákonů. Hlavním z těchto návrhů byla revize pozemkové reformy z předválečné republiky. Týkal se 943 271 hektarů velkostatkářské a statkářské půdy, ta byla ze dvou třetin tvořena lesní půdou, která měla připadnout státu. Vlastnictví mělo být omezeno na 150 hektarů zemědělské půdy anebo 250 hektarů jakékoli půdy. Ministr zemědělství J. Ďuriš však program vyhlásil dříve, než byl projednán ve vládě, čímž vyvolal ostrou reakci nekomunistických stran. Zákon o revizi pozemkové reformy tak byl Národním shromážděním přijat až 11. června 1947.

Nezanedbatelnou otázkou historického vývoje v českých zemích se stal problém menšin. Již záhy po podpisu mnichovské dohody v roce 1938 začala česká politická reprezentace uvažovat o osudu občanů německé národnosti v českých zemích. Exilová vláda v čele s Benešem počítala s omezením vlivu Němců v poválečném státě. Uvažovala o odstoupení částí území obývaných většinou Němci, o snížení počtu Němců vystěhováním nebo vytvoření jazykově ohraničených územím s částečnou samosprávou. Hromadný odsun se české politické reprezentaci zdál z mezinárodních důvodů neuskutečnitelný. Na tuto ideu přistoupili až v prosinci 1943, kdy došlo k ideovému vyhlášení národního státu Čechů a Slováků, což v důsledku znamenalo likvidaci neslovanských menšin v budoucím státě. Posledním krokem k uskutečnění odsunu Němců se stalo získávání podpory světových mocností.³⁴ O mezinárodní souhlas pro odsun usiloval zejména prezident Beneš. V roce 1943 získal příslib jak od

³³ E. DVORÁKOVÁ – P. LEJSEK, *Československá společnost*, s. 77.

³⁴ K. KAPLAN, *Pravda*, s. 130.

Spojených států, tak Velké Británie a souhlas Sovětského svazu. Západní mocnosti však poté přicházely s mnohými výhradami, takže jejich podpora byla pouze částečná. Jedinou jistotou se stal SSSR. Odsun Němců byl v souladu se Stalinovou ideou o národnostních menšinách jako zdroji nepokojů a nestability států, a právě proto Stalin na postupimské konferenci v srpnu roku 1945 odsun nakonec prosadil i přes nevelké nadšení západních mocností. Postupimská konference tak nakonec ustanovila, že z Československa má být odsunuto přibližně 2,5 milionů občanů německé národnosti. Osud maďarské menšiny obyvatel žijících na Slovensku se vyvíjel komplikovaněji. Československá vláda vůči Maďarům ze začátku uplatňovala stejný postup jako vůči Němcům. Pro více než 600 tisíc obyvatel platil princip kolektivní viny, v srpnu 1945 byli dekretem zbaveni československého občanství, ale myšlenka odsunu narážela na velké překážky, především nesouhlas západních mocností. Jejich podporu Maďarsko získalo zejména po listopadových volbách v roce 1945, ve kterých komunisté drtivě prohráli. Náhradním řešením problému se tak stala vzájemná dohoda Maďarska a Československa o výměně obyvatel z 27. února 1946. Výsledek byl pro Československo zklamáním. V Maďarsku se k přesídlení přihlásilo pouze 73 273 Slováků. Většího úspěchu dosáhla odnárodňovací akce, tzv. reslovakizace. Maďarští občané se z obavy z dalších perzekucí přihlásili ke slovenské národnosti, Reslovakizační komise tak uznala 344 tisíc nových Slováků, z nichž však valná část neuměla slovensky. Akce v mezinárodním hledisku vyvolala vlnu kritiky a s ještě větším odporem se setkala tzv. vnitřní kolonizace. Vláda se ve snaze rozbít maďarskou menšinu rozhodla přesunout Maďary z jihu Slovenska do českého pohraničí. Přesídlování skončilo v únoru 1947 přesunem 44 129 osob. Československá vláda však pod nátlakem Budapešti musela postupně rušit diskriminační opatření zavedená vůči občanům maďarské národnosti.³⁵

Odsun Němců byl Čechy ospravedlňován opět na základě kolektivní viny. V první fázi odsunu se občané německé národnosti mohli přihlásit k dobrovolnému odsunu, který byl však provázen tzv. divokým odsunem. Válečnými útrapami zradikalizovaní Češi násilně vyháněli Němce, jimž se mstili nejen za všechny problémy vzniklé po Mnichově 1938, ale došlo také na ospravedlňování ve smyslu tzv. „odčinění Bílé hory“. V této první fázi došlo k odsunu 660 tisíc obyvatel, 2 miliony 256 tisíc Němců, pak opustilo Československo v roce 1946 při již vládou řízeném odsunu. A dalších 80 tisíc bylo odsunuto v roce 1947. V Československu tak zůstalo 100 tisíc

³⁵ K. KAPLAN, *Československo*, s. 14-17.

Němců, které nepřijali Američané ve své německé okupační zóně. Ti byli postupně přesídlováni z pohraničí do vnitrozemí. A dalších přibližně 100 tisíc Němců, kteří žili ve smíšených manželstvích, dostalo povolení zůstat v Československu. Celý odsun znamenal velký pokles populace. Celkový propad v českých zemích mezi roky 1930 a 1947 činil 20% obyvatel. V některých pohraničních oblastech se hustota osídlení propadla pod polovinu předválečné hustoty. Tento propad měla vláda v úmyslu řešit přijetím Čechů rozptýlených po světě, jejichž množství bylo tehdy odhadováno na 2,5 milionu. Pouze 748 tisíc Čechů se však po válce vrátilo do Československa.³⁶ Osídlování českého pohraničí začalo už v průběhu odsunu. Od dubna 1945 do října 1945 docházelo k nerovnoměrnému usazování nových přistěhovalců. Nejzajímavější majetky byly obsazovány národními (státními) správci. Organizované osídlování pohraničí trvalo od října 1945 do počátku roku 1947. Do konce roku 1948 nahradili tito dosídlenci necelé dvě třetiny odsunutého německého obyvatelstva.³⁷

Problémovým rysem poválečného Československa se stala také zahraniční politika. V československé diplomacii měli převahu zástupci nekomunistických stran, samotnou čs. diplomacii vedl nestranický Jan Masaryk. Po vypuknutí studené války nebyla Masarykova diplomacie ochotna zpřetrhat vztahy se Západem. Proti Masarykově linii ostře vystupovala komunistická strana a požadovala „protiimperialistickou a prosovětskou aktivitu čs. diplomacie“. Jen malá část politiků a okruh církevních hodnostářů kolem pražského arcibiskupa Josefa Berana požadovaly odklon od spolenectví s SSSR a vyloučení komunistů z vlády, jako se tomu stalo v Itálii a Francii. Přechod Československa na stranu USA byl však naprosto neproveditelný.³⁸

V roce 1947 se nesoulad ve vládě ČSR stále více prohluboval. KSČ se dokonce sérií politických provokací pokusila vyvolat nenávisť vůči ostatním stranám. Nejdříve se pokusili zdiskreditovat generálního tajemníka národních socialistů Vladimíra Krajínu a na základě falešné výpovědi K. H. Franka ho obvinili se spolupráce s nacisty. Druhou provokací se stala tzv. krčmánská aféra – pokus o atentát na Jana Masaryka a dva národně socialistické ministry Prokopa Drtina a Petra Zenkla. Atentát se stal záminkou pro hlídání ministrů StB, čímž se umožnilo snadnější sledování jejich pohybu, styků a dalších aktivit. Třetím v řadě byl mostecký případ. Zinscenovaná zpráva ministerstva vnitra informovala o puči připravovaném V. Krajínou, P. Zenklem a P. Drtinou.

³⁶ Martin MYANT, *Socialism and Democracy in Czechoslovakia, 1945-1948*. Cambridge 2008, s. 63-65.

³⁷ J. RATAJ, *KSČ*, s. 34.

³⁸ Tamtéž, s. 55-56.

Nejrozsáhlejším zásahem ale bylo tzv. protistátní spiknutí na Slovensku. Vítězství Demokratické strany ve volbách v roce 1946 se komunistům stalo trnem v oku, a tak připravili rozsáhlou akci zpravodajské služby, StB a vedoucích představitelů KSČ a KSS proti DS. Demokratické strana byla obviněna ze sympatie k bývalé Slovenské lidové straně, ale obvinění se nepodařilo prokázat, a tak komunisté sáhli k mimoparlamentním prostředkům. Mobilizovali veřejnost a 5. listopadu 1947 proběhla generální stávka za obrodu slovenských národních orgánů. Gustáv Husák podal jménem Sboru pověřenců demisi a nový Sbor pověřenců byl po dohodě sestaven v rozporu s výsledky voleb, neboť Demokratická strana v něm již nezastávala většinu.³⁹

Hospodářské a sociální problémy státu vyvolávaly stále větší napětí ve vládě, které vyústilo až v únorovou krizi roku 1948. Impulzem pro vypuknutí únorových událostí se stalo odvolání osmi nekomunistických velitelů SNB a jejich nahrazení komunisty v některých pražských obvodech. Národní socialisté obvinili ministra vnitra V. Noska z reorganizace bezpečnostního sboru bez vědomí vlády a požadovali vysvětlení. 20. února tak v reakci na tuto svévoli podalo 12 ministrů ČSR demisi. Jednalo se o P. Zenkla, J. Stránského, P. Drtinu a H. Ripku ze strany národně socialistické, za lidovce J. Šrámek, J. Kopecký a A. Procházka. Za Demokratickou stranu se přidali S. Kočvara, I. Pietor, J. Lichner a M. Franek. 25. února se jako jediný ministr sociálních demokratů připojil V. Majer. Odstupující ministři se mylně domnívali, že po demisi tří stran bude předseda vlády nucen podat demisi celé vlády a prezident tak bude nucen jmenovat úřednickou vládu bez komunistů. Strany podávající demisi se však nebyly schopny dohodnout na společném postupu, a tak zůstali v menšině, což umožnilo stávající vládě nadále vykonávat svou moc. 21. února promluvil na Staroměstském náměstí předseda vlády K. Gottwald a odmítnul jakoukoli spolupráci s odstupujícími ministry a zároveň vyzval lid k utváření revolučních akčních výborů Národní fronty, které se posléze staly hlavními výkonnými orgány mocenského převratu. Hned od prvních dnů také následovalo zatýkání komunistických odpůrců z příkazu StB a ministerstva vnitra. 24. února zorganizovali komunisté celorepublikovou generální stávku, ve které požadovali přijetí demise. Konečné rozhodnutí o demisi zůstalo na prezidentovi republiky E. Benešovi, který demisi nakonec 25. února přijal a doplnil vládu o nové členy podle návrhu komunistů. Řešení konfliktu ústavní cestou umožnilo KSČ vydávat tento postup za demokratický. I přesto se však jednalo o násilný převrat, zejména z důvodu existence

³⁹ J. RATAJ, *KSČ*, s. 57-58. To se mělo stát, bohužel ale nestalo, výstrahou i pro české demokratické síly.

ozbrojených Lidových milicí.⁴⁰ Nová vláda byla schválena 11. března, když se pro ni vyslovilo všech 230 přítomných poslanců. Ta část, která s novou vládou nesouhlasila, již parlament opustila a ve valné většině odešli do emigrace, někteří byli zatčeni.

9. května došlo k přijetí nové ústavy, která vyhlášovala lidově demokratickou republiku. Prezident Beneš ji odmítl podepsat, ale to komunistům nijak nevadilo a legitimitu své vlády si chtěli potvrdit v následujících volbách. Komunistické straně se podařilo prosadit zavedení tzv. Jednotné kandidátky Národní fronty. Jednotlivé strany, tak už neměly možnost kandidovat samy za sebe, ale pouze byla vytvořena jedna kandidátka, která se skládala z příslušníků komunistické strany anebo jimi nasazených lidí v dalších stranách. Volby skutečně dopadly pro Jednotnou kandidátku Národní fronty úspěchem, jelikož pro ni hlasovalo 87% voličů. Tím se na dlouho dobu stvrdila mocenská pozice KSČ v Československu. 2. června ze zdravotních důvodů rezignoval prezident Beneš a 14. června se jeho nástupcem stal dosavadní předseda vlády Klement Gottwald.⁴¹ Přestože byly všechny povolené strany sjednoceny do jedné kandidátky, rozhodli komunisté o sloučení ČSSD s KSČ, které se uskutečnilo 27. června. Do KSČ pak byli přijímáni jen ti straníci, kteří projeví ochotu spolupracovat s KSČ. Do 4. ledna 1949 se členy KSČ stala asi jen třetina členů této strany.⁴²

2.1 Politické strany NF

2.1.1. Československá strana lidová (ČSL)

Strana si programově udržela návaznost na předválečné období. Byla jedinou stranou křesťanského a sociálně reformního výslovně nikoli socialistického zaměření v rámci NF, tedy jedinou občanskou stranou, která byla povolena v rámci systému NF. Do obnoveného státu ČSL vstoupila se ctí. Na rozdíl od některých jiných evropských křesťanských orientovaných stran v předválečném období důsledně hájila demokratické zřízení a v předvečer Mnichova její dva zástupci ve vládě se spolu s pravicovým ministrem Ježkem nejotevřeněji vyslovili proti přijetí britsko-francouzského ultimáta.⁴³ Ve prospěch strany též působil fakt, že mnoho funkcionářů i prostých členů ČSL bylo zapojeno do protinacistického odboje a řada předválečných politiků, jako byli kněží

⁴⁰ J. KOČIAN, *Poválečný vývoj*, s. 71-73.

⁴¹ K. KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 100-112.

⁴² Tamtéž, s. 114.

⁴³ Břetislav DANĚK, *Československá strana lidová – její krize a obroda*, Praha 1990, s. 15.

Bohumil Stašek, Adolf Tylínek, František Světlík nebo Josef Plojhar, byla za okupace vězněna, většinou v koncentračních táborech. Stejně jako mnoho dalších duchovních římskokatolické církve, s níž byla ČSL tradičně spjata.⁴⁴

Pro svoje nesocialistické zaměření strana předpokládala, že převezme valnou část voličů zakázané agrární strany a částečně i živnostensko-obchodnické strany a národnědemokratické strany. Bývalí voliči těchto občanských stran a také dříve neorganizovaní občané, zejména mladí lidé a ženy tvořili asi 40% členské základny.⁴⁵ V členské a voličské základně se strana stále opírala především o základnu věřících, nejsilnější pozice již tradičně zastávala na katolické Moravě. Zákaz činnosti pravicových stran však přivedl i mezi vedoucí funkcionáře řadu těch, jimž byla ČSL blízká především pro svůj odpor k socializaci, a to stíralo výraznost jejího křesťanského zaměření.⁴⁶ Neexistuje přesný přehled o počtu jejích členů v době před únorem 1948: odhaduje se na více než 340 tisíc, z toho na Moravě asi 183 tisíc a v Čechách 160 tisíc členů.⁴⁷

Obnovit činnost strany však znamenalo vstoupit do vlády Národní fronty a přijmout KVP, který se strana snažila v umírněné podobě dodržovat a připouštěla tak i reformy socialistického charakteru.⁴⁸ Programově strana kladla důraz na demokracii, občanské svobody, křesťanství, pozdvihovala význam rodiny a výchovy a rovnoprávnosti žen. V praktické politice dominovala ochrana soukromého vlastnictví, ale připouštěla znárodňování, pokud to vyžaduje veřejné blaho. Dále strana souhlasila se zahraničně-politickou orientací na Sovětský svaz, ale kladla důraz na přátelský vztah k západním spojencům.⁴⁹

Možnost vlivu lidové strany omezoval především nedostatek výrazných politických osobností. Jedinou osobností národního významu byl předseda strany Msgr. ThDr. Jan Šrámek.⁵⁰ Po návratu z exilu mu však bylo pětasedmdesát a netěšil se dobrému zdraví, ale stále ještě určoval politickou linii strany. Ve Fierlingerových vládách obsadila ČSL tři křesla: Msgr. ThDr. Jan Šrámek se stal náměstkem předsedy vlády, Msgr. František Hála obdržel ministerstvo pošt a prof. dr. Adolf Procházka

⁴⁴ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1175.

⁴⁵ Tamtéž, s. 1176.

⁴⁶ B. DANĚK, *Československá strana*, s. 17.

⁴⁷ Josef ANDRŠ – Ognan TULEŠKOV, *Cesta ČSL od osvobození*, Praha 1988, s. 26.

⁴⁸ K. KAPLAN, *Československo*, s. 38.

⁴⁹ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1176.

⁵⁰ Jan Šrámek (1870-1956) římskokatolický kněz, předseda Moravsko-slezské křesťansko-sociální strany na Moravě, po roce 1918 ČSL, předseda londýnské exilové vlády v letech 1940-1945; srov. Pavel MAREK a kol., *Šrámek a jeho doba*, Brno 2011.

ministerstvo zdravotnictví, v Gottwaldově vládě přibýlo křeslo ministra techniky, kterým se stal Alois Vošahlík a po jeho tragické smrti byl vystřídán Janem Kopeckým. Strana se potýkala se značným vnitřním rozpolcením. Zejména ze strany mladších politiků sílily radikálnější názory. Radikálnější politikové, především Helena Koželuhová-Procházková, Bohdan Chudoba či Pavel Tigríd, kritizovali ústupky strany komunistům, z nichž obviňovali především málo bojovného Františka Hálu. Helena Koželuhová⁵¹ se dokonce v dubnu 1946 pokusila o převrat ve straně. Pokus o odstranění z vedoucích pozic J. Šrámka (měl se stát pouze čestným předsedou ČSL) a F. Hály za účelem přeměnit tím stranu v liberální, otevřeně protisocialistickou se nezdařil. Plán byl vyzrazen a H. Koželuhová byla (bez možnosti obhajoby) v červnu 1946 ze strany vyloučena.⁵² Její vyloučení způsobilo ve straně veliký rozruch a Klub lidových akademiků i většina krajských výborů strany požadovaly dokonce svolání mimořádného sjezdu, J. Šrámek však celou situaci dokázal uklidnit a k žádnému výraznějšímu vystoupení proti němu nedošlo.⁵³

Počet satelitních organizací ČSL byl značně omezen tlakem komunistů na sjednocení stavovských organizací. Lidová strana měla poměrně slabé pozice v ROH, silnější postavení zaujímal v Jednotném svazu českých zemědělců. Mládež ČSL se organizovala samostatně. Již počátkem srpna 1945 byla vytvořena Ústřední organizace mládeže Československé strany lidové. Předsedou organizace se stal Jindřich Synek, na Moravě si pobočky mládeže udržely tradiční název Omladina. Straně se podařilo oživit také i studentskou organizaci Klub lidových akademiků, v jehož čele stanul jeho předválečný předseda Jaroslav Pecháček. Stejně tak jako mládež byla samostatně organizována i tradiční tělovýchovná organizace Orel, jejímž starostou se stal opět J. Šrámek. Také bylo obnoveno vydávání časopisu Orel. Početně se Orel nemohl měřit se Sokolem, ale jeho zachování přispělo k nezávislosti řady menších tělovýchovných a sportovních spolků a klubů.⁵⁴

Ihned po osvobození Československa získalo vedení lidové strany kontrolu nad pražským stranickým tiskárenským podnikem Československé akciové tiskárny. Tisk lidové strany v letech 1945-1948 patřil k nejlepšímu, co bylo v Československu v tomto období tištěno. K nejdůležitějším deníkům patřila pražská Lidová demokracie, brněnská

⁵¹ Helena Koželuhová-Procházková (1907-1967) – manželka ministra A. Procházky a neteř bratří Čapků, po vyloučení ze strany se neúspěšně snažila založit novou stranu, po únorovém převratu uprchla do exilu.

⁵² B. DANĚK, *Československá strana*, s. 17.

⁵³ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1183.

⁵⁴ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1180.

Národní obroda a olomoucký Osvobozený Našinec. Chloubou tisku strany se staly týdeníky *Obzory* a *Vývoj*. Týdeníky podávaly kvalitní informace ze zahraničí, nepřímo kritizovaly komunistické režimy v sousedních zemích včetně Sovětského svazu. Dále se v článcích objevovaly komentáře o neoprávněném zabrání Podkarpatské Rusi Sovětským svazem, o nelidském zacházení s Němci, o násilí vojsk Rudé armády. Takovéto komentáře by se jiný československý tisk neodvážil otisknout. Proti *Obzorům* a poté i *Vývoji* ostře vystupovali komunisté, došlo i k zatčení a výslechům redaktorů listů.⁵⁵

Výsledky voleb v květnu 1946 znamenaly pro ČSL velké zklamání. Strana získala v českých zemích jen 20% hlasů a skončila až třetí. V Ústavodárném národním shromáždění měla jen 46 poslanců. Nezvítězila dokonce ani na Moravě, pouze ve zlínském volebním kraji. V Gottwaldově vládě požadovala strana, aby vládní tzv. Budovatelský program zajistil stabilizaci poměrů, nakonec však přistoupila na kompromis. Nakonec souhlasila i s revizí první pozemkové reformy, i když s podporou Vatikánu žádala vynětí církevní půdy z revize. Boj o vynětí církevní půdy prohrála, ale podařilo se jí spolu s aktivitou dalších demokratických stran až do února 1948 odvrátit návrh tzv. druhé pozemkové reformy. Částečně také uspěla s požadavkem omezit komunistickou propagandu v komunisty ovládaném rozhlasu a prosadila vysílání rozhlasových her některých křesťansky orientovaných autorů.⁵⁶

Převratu v únoru 1948 již lidová strana nemohla zabránit, komunisté získali ke spolupráci levicové křídlo ČSL. Alois Petr a Josef Plojhar byli přizváni k účasti na nové Gottwaldově vládě. Někteří politici byli již v průběhu únorových událostí vězněni a o něco později byli při pokusu o útěk do exilu zatčeni a doživotně internováni J. Šrámek a F. Hála.⁵⁷

2.1.2. Československá strana národně socialistická (ČSNS)

Tato strana byla druhou nejsilnější stranou v obnoveném Československu. Národně socialistická strana se po listopadu 1938 rozpadla a značná část jejích členů vstoupila do Strany národní jednoty a část do Národní strany práce. V letech druhé světové války se její členové zapojili do odboje a úzce spolupracovali s exilovým prezidentem Benešem. V letech 1939-1945 bylo nacisty popraveno a umučeno na 2400 členů strany a několik tisíc jich bylo uvězněno. Podnětem k obnovenému stranickému

⁵⁵ Tamtéž, s. 1181-1182.

⁵⁶ Tamtéž, s. 1184-1186.

⁵⁷ Tamtéž, s. 1186.

organizování se staly až Benešovy moskevské rozhovory s komunisty v prosinci 1943. V únoru 1944 tak v Londýně došlo k ustavení exilové národněsocialistické politické skupiny. Svou činnost zahájila až v květnu 1945.⁵⁸

Za předsedu strany by po válce prohlášen Petr Zenkl⁵⁹. Důležitou roli v jeho jmenování sehrál sám E. Beneš. Dalšími významnými členy předsednictva strany byli zejména – Fráňa Zemínová (místopředsedkyně strany), Josef David, Jaroslav Stránský, Hubert Ripka, František Uhlíř, Prokop Drtina a Vladimír Krajina. K dalším důležitým postavám ve straně patřili Julius Firt, Ota Hora či Milada Horáková.⁶⁰

Jedním z prvních úkolů strany bylo vypracovat nový program, jenž však byl omezen existencí Národní fronty. Národním socialistům nezbylo než participovat na projektu NF a dál ho rozvíjet. Ze zahraničněpolitického hlediska strana následovala Benešovu ideu Československa coby mostu mezi Západem a Východem, na domácí půdě ideově prosazovala zavržení destruktivního politického boje a konkurence.⁶¹ V akčním programu prohlašovali, že jim jde o socialismus národní, nemarxistický, netřídní, neboť marxismus považovali za překonaný. Myšlenkově program vycházel z českého nacionalismu, z filozofického výkladu humanitní demokracie a z programu hospodářského a sociálního reformismu. Vztah k Sovětskému svazu byl vztahem k vítěznému osvoboditeli a zdůrazňována byla myšlenka panslavismu a společných zájmů slovanských národů. V oblasti ekonomické kladli národní socialisté důraz na rozvíjení podnikání znárodněného, družstevního i soukromého. Též v programu podpořili zásadu plánovaného hospodářství na podkladě jednotného plánu.⁶²

Národněsocialistický tisk se nevyhýbal ostrým polemikám s komunistickou propagandou. Silné zázemí jejich politiky vytvářely tiskové podniky Melantrich. Předválečné České slovo začalo vycházet jako Svobodné slovo, jejichž vedení bylo svěřeno Ivanu Herbenovi. Lidové noviny byly nahrazeny Svobodnými novinami, jejichž

⁵⁸ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1143-1144.

⁵⁹ Petr Zenkl (1884-1975) – v letech 1937-1939 a 1945-1946 primátor města Prahy, za války vězněn v koncentračních táborech v Dachau a Buchenwaldu. V srpnu 1948 se mu podařilo uprchnout do exilu, kde se stal předsedou Rady svobodného Československa. Srov. Martin NEKOLA, *Petr Zenkl. Politik a člověk*, Praha 2014.

⁶⁰ Jirí KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, Brno 2002, s. 44.

⁶¹ M. NEKOLA, *Petr Zenkl*, s. 144.

⁶² J. KOCIAN, *Československá strana*, s. 86-87.

šéfredaktorem se stal Ferdinand Peroutka. A neméně významný byl týdeník Svobodný zítřek. Jeho vedením byl pověřen Luděk Stránský.⁶³

Co se týče členské základny ČSNS, měla strana koncem roku 1945 přibližně 450 000 členů a své organizace měla asi v polovině obcí Čech a Moravy.⁶⁴ Dle své členské i voličské základny byla stranou středních vrstev. Z jejich 574 648 členů v dubnu 1946 jich k nim náleželo 62%. Zvláště silné pozice měli národní socialisté mezi živnostníky a úředníky. Pouze 17% členů strany byli dělníci. Rozšíření strany o nové členy z příslušníků neobnovených pravicových stran vedlo k dlouhým diskuzím. Největší konflikty vznikaly nad otázkou přijetí členů agrární strany. Symbolem tohoto boje se stal Ladislav Feierabend, jehož volební kandidatura vyvolala velkou odezvu. Feierabend se však kandidatury nakonec vzdal. K přijetí bývalých funkcionářů agrární strany došlo zejména proto, že ČSNS neměla ve venkovských oblastech příliš silnou pozici. Ani toto spojení však nepřineslo očekávaný výsledek a strana zůstala silná pouze ve městech. Na venkově a v pohraničí se příliš neujala. Na podzim roku 1946 měla strana zhruba 600 000 členů.⁶⁵ Významnými složkami se staly též zájmové odbory. Mládež národně socialistické strany vystoupila v květnu 1946 z jednotného Svazu české mládeže. Odbor mladých této strany měl na jaře 150 000 členů. Velký počet stoupenců měla strana i mezi studenty, proto byl také ustanoven Klub akademiků. Další výraznou součástí byl odbor žen. V jeho čele stály především Fráňa Zemínová, Jaromíra Žáčková-Batková, Milada Horáková a Jarmila Uhlířová. Vytvoření jednotného Revolučního odborové hnutí připravilo národní socialisty o možnost ovlivňovat odboráře.⁶⁶

Ani této straně se v letech 1945-1948 nevyhnuly vnitřní potíže. Nejpočetnějšími názorovými střety byly ty o míře spolupráce s komunisty, dále pak již zmíněný problém přijímání nových členů, a tím celkového posunu strany více napravo a osobní spor ohledně zvolení předsedy strany. Radikálnější proudy ve straně požadovaly urychlení socializace. Vedení strany muselo proti těmto názorům zasahovat a uklidňovat i část členů, kteří odmítali jakoukoli radikalizaci strany. K otevřenému postavení se některých funkcionářů proti vedení strany došlo až za únorové krize v roce 1948. Jednalo se zejména o Emanuela Šlechtu, který sehrál rozhodující roli v transformaci strany v satelit

⁶³ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1150.

⁶⁴ J. KOCIAN, *Československá strana*, s. 96.

⁶⁵ K. KAPLAN, *Československo*, s. 39. Srov. Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1147.

⁶⁶ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1148.

komunistů. Dalšími národněsocialistickými politiky, kteří podpořili spolupráci s komunisty, byli Alois Neuman a Ferdinand Richter.⁶⁷

Ve Fierlingerových vládách drželi národní socialisté 3 křesla. Náměstkem předsedy vlády se stal Josef David, poté byl vystřídán Jaroslavem Stránským, který byl původně ministrem spravedlnosti a byl nahrazen Prokopem Drtinou. Ministrem zahraničního obchodu se stal Hubert Ripka. V Gottwaldově vládě až do února 1948 zastupovali stranu Petr Zenkl jako náměstek předsedy vlády. Ministrem zahraničních věcí zůstal i nadále Hubert Ripka a ministrem spravedlnosti Prokop Drtina. A dále strana obdržela post ministra školství a osvěty, kterým se stal Jaroslav Stránský. Po únorové demisi všech národně socialistických ministrů získala strana 2 nové ministry. Ministrem techniky se stal Emanuel Šlechta a ministrem pošt Alois Neuman.

V květnových volbách získala strana v ÚNS celkem 55 mandátů. K přípravám nového Budovatelského programu přistoupili národní socialisté iniciativně. Prosazovali zvýšenou ochranu soukromého sektoru a navrhovali vytvořit instituci organizované kontroly zestátněného průmyslu. Žádali likvidaci svazového hospodářství. Významně se také podíleli na přípravě dvouletého hospodářského plánu. Zavádění řízeného hospodářství podle nich nesmělo potlačit individuální podnikatelskou iniciativu. Úsilí o vzájemnou koordinaci nekomunistických stran jim dopomohlo k zamítnutí návrhu milionářské dávky. Politické spory přerostly až do podoby vládní krize. Národní socialisté se rozhodli podat demisi, ale počítali přitom s podporou Edvarda Beneše, který však zastrašen komunisty a možným vojenským zásahem Sovětů, demisi neočekávaně přijal.⁶⁸

2.1.3. Československá sociální demokracie (ČSSD)

Československá sociálně demokratická strana dělnická se po válce ocitla ve složité situaci. Nacistický režim zrušil organizační struktury strany a znamenal také značné ztráty na životech straníků. Mezi nimi i předválečného předsedy strany Antonína Hampla. S blížícím se koncem války začali příznivci sociální demokracie uvažovat o jejím místě v budoucím státě. Jejich představy o budoucnosti strany se však značně

⁶⁷ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1153-1155

⁶⁸ Tamtéž, s. 1159.

rozcházel. Kvůli rozsáhlým změnám tak došlo i ke změně původního názvu a strana byla obnovena jako Československá sociální demokracie.⁶⁹

Programově se strana řídila heslem – Demokracie naše cesta, socialismus náš cíl. K naplnění tohoto hesla měla přispět rozsáhlá socializace. Sociální demokraté si uvědomovali, že se musejí více zaměřit na střední vrstvy, protože sympatie dělníků ke komunistům nápadně vzrůstaly. Socializace se tak měla týkat jen velkého majetku, malopodnikatelům a živnostníkům slibovali ochranu před konkurencí a zabezpečení sociálními zákony.⁷⁰ Dále se ideově strana zřekla reformismu, přihlásila se k marxismu, avšak doplněnému Masarykovou filozofií a kritikou Marxe. Ve straně převažoval názor, že rok 1945 položil základy socialismu, na kterých je nadále potřeba stavět.⁷¹

Velká část předválečných členů strany vstoupila do KSČ. Na jaře 1946 měla strana 352 840 členů, z toho většinu tvořili dělníci a rolníci. (55%). Noví členové strany byli politicky více napravo, ale vedení strany se naopak posunulo nalevo. To nastolovalo otázku sloučení s komunisty v jednu socialistickou stranu. Ve straně se tak postupně zformovaly tři hlavní proudy. Zdánilivě nejsilnější se zdála být skupina kolem poválečného předsedy Zdeňka Fierlingera, která byla pro spolupráci s komunisty. Středovou skupinou se v sociální demokracii stala skupina reprezentovaná Bohumilem Laušmanem, který byl v listopadu 1947 zvolen předsedou strany namísto Z. Fierlingera. Ti se spolupráce s komunisty nezříkali, ale trvali na zachování vlastní identity. A poslední nikoli však bezvýznamnou skupinou byli přívrženci nezávislého postupu sdružení okolo Václava Majera. Ten se ve volbě předsedy strany roku 1947 postavil na stranu Bohumila Laušmana.⁷²

Vnitřní nesourodost sociální demokracie odrážel i stranický tisk. Právo lidu jako ústřední orgán sociální demokracie většinou na úvodních stranách vyslovovalo loajalitu k vedení strany. Kritické názory nebyvaly uveřejňovány na předních stranách. Vlastní deníky vydávala většina krajských organizací. Z jejich stránek lze dobře vyčíst, jako směr onen krajský výbor podporoval. Velký vliv získal zejména plzeňský *Nový den* a liberecká *Stráž severu*, které podporovaly ideové seskupení kolem Václava Majera. K nim se poté přidala i kulturně-politická revue *Cíl*. Přívrženci stranické levice se

⁶⁹ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1165-1166.

⁷⁰ Tamtéž, s. 1166.

⁷¹ K. KAPLAN, *Československo*, s. 40.

⁷² Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1169. Srov. K. KAPLAN, *Československo*, s. 41.

snažili konkurovat vydáváním Směru. Sociálně demokratická strana též vydávala Mladého socialistu, věnovaného mládeži.⁷³

Od obnovení Československa do únorového převratu zastávala sociální demokracie 3 křesla ve vládě. V prvních dvou vládách se předsedou stal Zdeněk Fierlinger, v Gottwaldově vládě se stal náměstkem předsedy vlády a na konci roku 1947 byl nahrazen Františkem Tymešem. Post ministra výživy zastával Václav Majer a posledním ministerským křeslem bylo ministerstvo průmyslu, které bylo do listopadu 1947 v rukou Bohumila Laušmana a poté Ludmily Jankovcové. Za únorové krize se strana nedokázala dohodnout na jednotném postupu. Demisi podávali ministři jen za svou osobu a pozdě. Strana tedy z vlády jako celek neodstoupila, a proto se podílela na sestavování nové vlády. Samostatná existence strany však neměla dlouhé trvání. Dne 17. dubna byla uzavřena dohoda o podmínkách sloučení ČSSD s KSC a 27. června došlo k definitivnímu sloučení, při kterém do KSC vstoupila asi třetina členů sociální demokracie. V květnových volbách 1946 do ÚNS získala sociální demokracie pouhých 37 mandátů. Proto se strana zaměřila na vymezení oproti komunistům a národním socialistům, neboť chtěla sloužit jako rozhodující strana ve sporech mezi ostatními stranami. Byla však silnějšími stranami převálcována a tato úloha jí byla znemožněna. Význam strany tak dlouhodobě klesal, až byla nakonec z politického života úplně vyloučena.⁷⁴

2.1.4. Komunistická strana Československa (KSC)

Komunisté jako jediná československá strana dokázali zachovat existenci strany i za války. I když byla v roce 1938 zakázána a rozpuštěna, přešla do ilegality a většina jejích funkcionářů uprchla do zahraničí, zejména do Sovětského svazu. Zde se postupně utvářelo jejich vlastní mocenské centrum, které předkládalo velmi odlišný návrh od londýnské exilové vlády. Také se aktivně zapojili do protinacistického odboje, kterému za obět' padlo přibližně kolem 25 000 členů strany. Aktivně se též podílela na organizaci Slovenského národního povstání, svojí činností tak veřejně obnovila právě na Slovensku.⁷⁵

⁷³ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1168.

⁷⁴ Tamtéž, s. 1171.

⁷⁵ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1131.

Základem vedení KSČ zůstali členové předválečného politického byra. Předsedou byl Klement Gottwald, dalšími významnými členy byli Rudolf Slánský, Václav Kopecký, Antonín Zápotocký, Jaromír Dolanský, Viliam Široký a Julius Ďuriš. I když se názorově neztotožňovali, potlačili svoje osobní rozpory, za cílem získání mocenského monopolu. V moskevském exilu se též shodli na cestě k tomuto cíli. KSČ bude vedoucí silou, nejbližší jí bude sociální demokracie, která se s komunisty brzo sloučí a národní socialisté, jako strana středních vrstev budou spolupracovat s KSČ s vidinou spojení. Příliv a organizovaný nábor nových členů sdružil ve straně lidi s rozdílnými politickými názory. Vedení strany však nechtělo odradit další potencionální členy od vstupu do strany, takže rozličnost politických představ ve straně byli nuceni tolerovat. To byl také jeden z hlavních důvodů, proč komunisté nevypracovali svůj program a představu konečné podoby socialismu. Za svůj program vyhlásili komunisté vládní program Národní fronty. Souhlas s tímto programem se pak stal podmínkou členství ve straně.⁷⁶

Základní organizační složkou KSČ byly místní organizace. Již v roce 1945 vydalo komunistické vedení směrnici, že místní organizace mají být založeny v každé obci a tento plán byl také důsledně prováděn. V červnu 1947 bylo v českých zemích ještě 1 095 obcí bez místní organizace a koncem února 1948 už v českých zemích nebyla žádná obec bez místní organizace KSČ. Dále komunisté budovali také své organizace v průmyslových závodech, ve kterých byla podle nich soustředěna největší masa pracujícího lidu. Vyššími organizačními složkami byly okresní a krajské organizace, které však svou organizační strukturou nerespektovaly územní rozdělení státu. Členění komunistické strany na kraje se v podstatě krylo s novou organizací volebních krajů v obnoveném Československu. Systém rozdělení se při květnových volbách 1946 ukázal jako velice efektivní a výrazně přispěl k vítězství komunistů. Nejvyšším orgánem strany se stal Ústřední výbor Komunistické strany, který měl 101 členů, proto o všednodenní politice rozhodovalo pouze předsednictvo ÚV KSČ.⁷⁷

I v otázce satelitních organizací jednali komunisté ve svůj prospěch. Na jejich nátlak byla uplatňována zásada vytváření jednotných celonárodních organizací. Takto vznikly např. Revoluční odborové hnutí, Svaz české mládeže, Svaz osvobozených politických vězňů či Československý svaz žen. Komunistům strategie sjednocování

⁷⁶ K. KAPLAN, *Československo*, s. 42.

⁷⁷ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1133-1134.

organizací naprosto vyhovovala, protože jim umožňovala tyto organizace infiltrovat a zevnitř ovládnout. Ovládnutím odborů a rad si KSČ zajistila kontrolu nad největším společenským hnutím. Dosažení nadvlády nad dělnickou třídou bylo zásadní etapou na cestě k dosažení hlavního cíle: monopolu na politickou moc. Navíc si tím rozšířila základnu pro získávání nových členů.⁷⁸ Nárůst počtu členů byl dramatický. V březnu 1945 měla strana 475 tisíc členů. O rok později milion členů a koncem února 1948 bylo ve straně před 1 400 000 lidí.⁷⁹ V březnu 1946 byla KSČ především dělnickou stranou, 58% jejích členů tvořili dělníci, 11% rolníci, 9% inteligence, 4% řemeslníci a obchodníci, zbylých 16% zaujímá kategorie ostatních. Mezi červencem 1945 a lednem 1947 došlo k vyloučení přibližně 200 000 členů strany a spolu s přijetím nových členů se složení členské základny proměnilo. Počet dělníků poklesl na 45%, počet rolníků na 8%, zároveň s tím se objevily nové kategorie: státní zaměstnanci 10%, úředníci 6% a také se nápadně zvýšila kategorie ostatních na 25%. Dělnická základna KSČ byla na ústupu.⁸⁰

Stejně jako ostatní strany budovali komunisté svůj vlastní tisk. Bezprostředně po válce se zmocnili tiskových podniků zakázané agrární strany. Nejvýznamnější místo zaujímal celostátní deník Rudé právo. Komunisté neopomíjeli ani regionální tisk. V největších nákladech vycházely brněnská Rovnost, plzeňská Nová svoboda, ostravská Pravda a olomoucká Stráž lidu.⁸¹

V prvních dvou vládách v obnoveném Československu zaujímali komunisté 4 křesla. Náměstkem předsedy strany se stal Klement Gottwald, ministrem vnitra Václav Nosek, ministrem školství a osvěty Zdeněk Nejedlý a ministrem informací byl jmenován Václav Kopecký. Po vítězství v květnových volbách roku 1946 zaujímala komunistická strana vedoucí roli ve vládě. Předsedou vlády byl jmenován Klement Gottwald a v jeho nové vládě již komunisté získali více postů. Ve stejném složení si udrželi ministerstvo vnitra a informací. Zdeněk Nejedlý se stal ministrem ochrany práce a sociální péče. Získali též post ministra financí, jímž se stal Jaromír Dolanský. A ministrem vnitřního obchodu byl jmenován Antonín Zmrhal, posléze nahrazený Alexejem Čepičkou. Získaných výsledků komunisté využili i k tomu, aby svou moc prosadili i ve státním aparátu. Dosadili si své stoupence na rozhodující místa v policii a

⁷⁸ J. RUPNIK, *Dějiny*, s. 216.

⁷⁹ Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1138.

⁸⁰ J. RUPNIK, *Dějiny*, s. 204-205.

⁸¹ Petr BEDNAŘÍK, *Český tisk v letech 1945–1948*, in: Jakub KONČELÍK – Barbara KÖPPLOVÁ – Irena PRÁZOVÁ – Jiří VYKOUKAL (edd.), *Rozvoj české společnosti v Evropské unii*. III, Praha 2004, s. 132–144.

v armádě. Svoji převahu pak strana snadno dokázala uplatnit za únorové krize v roce 1948. Převaha moci v těchto složkách státní správy komunistům umožnila provést státní převrat a nastolit v zemi vlastní nedemokratický režim.⁸²

2.2 Hospodářský vývoj v Československu v letech 1945-1948

Prvními důležitými kroky se po konci války stala obnova československého hospodářství. Situace v zemi po válce byla katastrofální a podle znaleckého posudku z roku 1946 činily přímé ztráty republiky celkem 429,7 miliard korun. Prvotním úkolem bylo přeorientovat výrobu, jelikož výroba válečného materiálu, již nebyla nutností. V polovině roku 1945 se stát rozhodl navýšit mzdy v odvětvích těžkého průmyslu. V důsledku toho rostly nejnižší mzdy, dávky sociálního pojištění.⁸³ Problémem se však stal nedostatek pracovní síly, jelikož na čtvrt milionu lidí zahynulo ve válce nebo v koncentračních táborech.⁸⁴ Řešením tohoto problému se stalo přechodné zaměstnávání nových pracovníků cizí státní příslušnosti. Šlo zejména o pracovníky z Bulharska, Rumunska, Polska a Itálie. Významný počet lidí přibyl také z Řecka, kde se odehrávala občanská válka (1946-1949) a přibližně 20 tisíc Řeků se usadilo na území Československa a mnozí z nich se zde žili již natrvalo. Zahraniční dělníky přijímala ČSR od roku 1945 až do roku 1950.⁸⁵

Dále se závody potýkaly s nedostatkem surovin a ztrátou odběratelů. Československý stát tak nebyl schopen vyrovnat se s hospodářskou situací sám a musel se v obnově hospodářství částečně spoléhat na mocnosti. Velkou pomoc při obnově hospodářství poskytl Sovětský svaz. Přes sovětské výhrady některé východoevropské země dostávaly poměrně značnou americkou pomoc prostřednictvím UNRRA.⁸⁶ Československo k dohodě o hospodářské pomoci přistoupilo 5. března 1945. Americká pomoc představovala přibližně 240 mil dolarů, za které bylo do Československa dovezeno zboží o váze více než 1,5 milionu tun. Jednalo se především o suroviny, průmyslové výrobky, potraviny a zdravotnické potřeby. Hospodářská pomoc východním zemím se stala pro USA hlavním a někdy jediným prostředkem, jak si

⁸² Kolektiv autorů, *Politické strany*, s. 1140-1141.

⁸³ Tamtéž, s. 207-210.

⁸⁴ E. DVOŘÁKOVÁ – P. LEJSEK, *Československá společnost*, s. 46.

⁸⁵ Tamtéž, s. 213-214.

⁸⁶ Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu, United Nations Relief and Rehabilitation Administration.

uchovat určitý vliv těchto zemích.⁸⁷ V roce 1947 vyhlásil americký prezident zahraničí George C. Marshall plán, který měl být dalším způsobem, jak dopomoci evropským státům k zotavení jejich ekonomiky. Československo však bylo jako stát spadající do sovětské sféry vlivu donuceno pod nátlakem Moskvy Marshallův plán odmítnout. Ukončení akce UNRRA znamenalo další potíže pro československou ekonomiku. Opět nastal nedostatek surovin a situaci nezlepšilo ani katastrofální sucho v létě 1947. To zkomplikovalo situaci v zemědělství. Potřeba zajistit výživu zvýšeným dovozem zemědělských produktů často i za nevýhodné ceny znamenala nucené zvýšení vývozu, a tím i ztrátu výrobků pro vlastní trh.⁸⁸

Další politicky významnou součástí obnovy se stala otázka znárodnění. Žádná z politických stran nenavrhovala znárodnění od začátku. Komunistická strana se začátkem znárodnění počítala až po volbách a zároveň si nebyla jistá situací a možným přijetím jejich koncepce znárodnění. Ještě v červenci 1945 odmítali požadavek okamžitého znárodnění a vyčkávali s cílem vyvolat váháním tlak dělníků a odborářů zdola. Prezident Beneš se však obával, že by se příprava zákonů o znárodnění mohla stát předmětem sporů v Národní frontě, a tak se rozhodl uplatnit svoje právo vydávat v přechodné době zákony formou dekretů. I přes mnohé výhrady byly dekrety většinou vlády schváleny. 24. října 1945 byly podepsány prezidentem a vyhlášeny. 28. října byly schváleny Prozatímním národním shromážděním.⁸⁹ Celkově došlo ke znárodnění asi 60% průmyslové výroby. Nejdříve však byl znárodněn majetek Němců a kolaborantů. Poté byl zestátněn veškerý důlní průmysl. Dále také došlo ke znárodnění bank a pojišťoven. Průmyslové podniky byly obvykle znárodněny, pokud zaměstnávaly více než 500 zaměstnanců. Znárodněním vznikla v československém hospodářství zcela nová situace, protože byla vytvořena třísektorová ekonomika. Jednalo se o sektor znárodněný, družstevní a soukromý, z čehož převažoval sektor znárodněný, který určoval směřování hospodářství. Spolu s tím se začal vytvářet také nový systém plánovaného hospodářství. Dne 25. října 1946 byl vyhlášen tzv. dvouletý hospodářský plán (také dvouletka, 2 LP), který usiloval o obnovu poválečného hospodářství. Úkolem bylo zvýšit výrobu o 10% v porovnání s předválečným stavem, zemědělská výroba a doprava měla dosáhnout předválečné úrovně. Dalším náročným úkolem byla industrializace Slovenska a srovnání jeho hospodářské úrovně s českými zeměmi a dále

⁸⁷ J. RUPNIK, *Dějiny*, s. 221.

⁸⁸ E. DVORÁKOVÁ – P. LEJSEK, *Československá společnost*, s. 101.

⁸⁹ J. KOČIAN, *Poválečný vývoj*, s. 30-31.

pomoc hospodářsky zaostalým oblastem. Součástí toho všeho pak bylo zvýšení životní úrovně obyvatelstva.⁹⁰

Plnění dvouletky bylo z hlediska zemědělství velice náročné, protože v létě 1947 způsobilo ztráty sucho, které znamenalo katastrofální neúrodu. Nedostatek obilí a krmiva se brzo stal kritickým a bylo nutné přistoupit k vybíjení dobytka ve vyšší míře. Velké neúrodě nepomohlo ani to, že část půdy, která zůstala v pohraničí po odsunu Němců, nebyla obdělána. Za této situace se velmi zdárně rozvíjel černý trh, který vedl k rozsáhlé inflaci.⁹¹ Československo sklídilo pouze 59,7% pšenice, 78,1% žita, 63,4% ječmene, 76,4% ovsa, 40,6% kukuřice, 72,9% luštěnin, 51,2% brambor, 32,1% krmných okopanin, 33,1% pícnin a pouze 18,7% olejnic proti očekávaným výsledkům sklizně. Celostátní plán zemědělské výroby byl splněn na 70,9%, z toho v živočišné výrobě na 81,1% a v rostlinné pouze na 55,8%. Ztráty způsobené suchem se odhadují na 11 až 15 miliard Kčs. Vláda musela přistoupit ke snížení přidělových dávek potravin.⁹²

V dubnu 1947 ministr zemědělství Julius Duriš vyhlásil tzv. Hradecký program. Jeho úkolem bylo provést novou pozemkovou reformu, dokončit konfiskaci půdy nad 50 hektarů a mechanizaci v zemědělství. Program reagoval na tragickou situaci rolníků, zejména na Slovensku. A jelikož byl vyhlášen pouze komunisty, tak se stal předmětem ostrých sporů ve vládě. Přibližně ve stejné době vyhlásily své zemědělské programy i ostatní strany. Tzv. kunětický program ČSL neobsahoval revizi pozemkové reformy, ale naopak hlásal zásady soukromého vlastnictví. Sociální demokraté prosazovali svůj „chalupnický a selský“ program. Jádrem zůstala nedotknutelnost soukromého vlastnictví do 150 hektarů půdy. Zároveň však prosazovali zásadu, že půda má patřit jen těm, kteří pracují. Národně socialistická strana ve svém programu požadovala nedotknutelnost soukromého vlastnictví do 50 hektarů orné půdy. Zásadně se však stavělo proti rušení tzv. rodové půdy. Žádala zřízení nezávislého úřadu pro uskutečnění pozemkové reformy. Zemědělské plány jednotlivých stran dobře dokumentovaly plány jednotlivých stran a význam vesnice v jejich politické kampani.⁹³

Stejně dramatickým příkladem mocenského zápasu se stala tzv. milionářská dávka, kterou opět prosazovali komunisté, a výtěžek z ní měl zemědělcům uhradit část způsobených velkým suchem. Nakonec komunisté odstoupili od původně plánované

⁹⁰ K. KAPLAN, *Československo*, s. 21-23.

⁹¹ J. KOCIAN, *Poválečný vývoj*, s. 62.

⁹² E. DVORÁKOVÁ – P. LEJSEK, *Československá společnost*, s. 106.

⁹³ E. DVORÁKOVÁ – P. LEJSEK, *Československá společnost*, s. 91-92.

hranice majetku 800 000 Kčs a hranicí pro zdanění se stala částka jednoho milionu korun.⁹⁴

Rozrůstající se znárodněný sektor také znamenal změnu sociálního rozložení obyvatelstva. Přibývali administrativní pracovníci v průmyslových odvětvích. O hlasy této nově rozrůstající se vrstvy obyvatel měly zájem všechny politické strany. A jelikož byla KSČ nejsilnější stranou, mohla si na vedoucí pozice ve znárodněných podnicích dosazovat svoje lidi.⁹⁵

Po komunistickém převratu v únoru 1948 začalo docházet k úplnému rušení soukromého sektoru. A ze správního systému se vytratily poslední prvky kapitalismu

⁹⁴ J. KOCIAN, *Poválečný vývoj*, s. 63.

⁹⁵ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny*, s. 221-222.

3. Českobudějovicko

3.1 Představení Českobudějovicka

České Budějovice byly již od dob založení významným městem pro svou polohu. Výhodné postavení na soutoku dvou řek a umístění v převážně zemědělské oblasti činilo toto královské město důležitým centrem jižních Čech už od dob středověku. Ve dvacátém století pak byl význam města nezanedbatelný nejen proto, že se jednalo o největší město v kraji, ale také o průmyslové centrum spíše zemědělského kraje. Od 16. století měli ve městě významnou převahu Němci, to se Čechům povedlo zvrátit až se vznikem První republiky a tento stav trval až do počátku nacistické okupace a následně vypuknutí druhé světové války. O rozsahu českobudějovického protinacistického odboje za války se nejvíce dozvíme z prací Miloslava Pechy a mnoha dalších regionálních historiků.⁹⁶ Pro potřeby této práce však postačí soustředit se na poslední rok války. Zprávy z války dodávaly českobudějovickým obyvatelům novou odvahu, znovu začal vycházet ilegální tisk a obnovily se odbojové skupiny. Dále v celých jižních Čechách docházelo k nové vlně sabotáží na železnici a v továrnách. Koncem roku 1944 se z vězení navrátil suchovrbenský truhlář František Liebl, který navázal kontakt se zdejšími komunisty, ačkoliv byl sledován gestapem, udržoval i styky s MUDr. Rudolfem Burešem, který s rodinou žil na faře v Pištině. Tak se začal formovat budoucí Revoluční národní výbor. Začátkem roku 1945 se na konec války začaly připravovat I českobudějovičtí nekomunisté, zejména národní socialisté pod vedením V. Pilouška.⁹⁷

V lednu 1945 se zdejšími obyvatelům naskytla děsivá podívaná. Dne 25. ledna městem projížděl jeden z tzv. vlaků smrti. Vezl kolem 3 500 vězňů z Osvětimi do Mauthausenu. Transport byl však v Mauthausenu odmítnut, a tak se vlak v ten stejný den vracel městem zpět. Za dozoru gestapa byli vyloženi mrtví a dobití umírající a v následujících dnech bylo v českobudějovickém krematoriu zpopelněno 129 obětí.⁹⁸ Další katastrofou se pro České Budějovice stal přílet bombardovacích svazů. V pátek 23. března byly na nákladní nádraží svrženy bomby, které nejvíce poničily výtopnu

⁹⁶ Srov. Miloslav PECHA - Stanislav ŠMÍD - Václav VONDRA, *Protifašistický odboj 1938-1945 na Českobudějovicku*, České Budějovice 1986; Miloslav PECHA, *Českobudějovicko v době nacistické okupace a osvobození 1939-1945*, České Budějovice 2015; Jiří PETRÁŠ (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016.

⁹⁷ Jiří CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, České Budějovice 1992, s. 191.

⁹⁸ Tamtéž, s. 192.

lokomotiv a zabily 33 lidí a dalších 90 zranily. Následující den na město zaútočil celý bombardovací svaz 15. letecké armády USA z Itálie. Tentokrát se cílem útoku stalo nejen nádraží, ale byla zasažena i budova gestapa, divadlo, krajský soud, Německý dům a Kordinova továrna na nábytek a Hardtmuthova tužkárna. Další vlny bombardování měly větší rozptyl a zasáhly nejen město, ale i tzv. Vídeňské předměstí (Havlíčková kolonie, Pětidomí a Suché Vrbné. Při náletu zahynulo 170 lidí a další stovky byly zraněny. Poničeno bylo 185 domů a mnoho průmyslových objektů. Počet svržených bomb se podle odhadů pohybuje mezi 2 až 3 tisíci.⁹⁹ Z letiště v Plané však nevzletěl jediný stroj Wehrmachtu. Nacistická bezmoc dodávala naději českobudějovickým obyvatelům. V prvních květnových dnech byl ustanoven Revoluční národní výbor v čele s R. Burešem a místopředsedy F. Hubáčkem a F. Lieblem.¹⁰⁰

Události 5. května v Praze napjatě sledovali jak Češi, tak Němci. Šéf gestapa Mohrbeck dostal od nadřízených v Praze bránit místní gestapo, ale protože měl připravený plán útoku, tak neuposlechl. Členové Revolučního národního výboru se po schůzi vydali k radnici, kterou za velikého jásotu občanů převzali a přebrali také správu města. Velitel zdejší posádky Wehrmachtu generál von Runge se neodhodlal k potlačení českého postupu, ale naopak začal s RNV vyjednávat. Jenže toho večera došlo ve městě ke krvavému incidentu. Skupina německých vojáků se pokusila zabránit Čechům v přístupu na náměstí. Jedna z přítomných žen se pokusila vytrhnout německému vojákovi pušku, ale byla zastřelena. V noci nad městem generál von Runge vyhlásil stanné právo. Před radnici přijel tank, ale Revoluční národní výbor setrval v přípravách a radnici neopustil. Na jih Čech docházely zprávy o postupu osvoboditelů, města však více zajímaly zástupy prchajících Němců. Část nenápadně mizejících členů gestapa se podařilo chytit a odsoudit, zbytku se podařilo uprchnout.¹⁰¹ Prchající Němci nejdříve směřovali na Čtyři Dvory, ale po zprávě, že se z tohoto směru blíží vojska Rudé armády, se obrátili na Rudolfovo. Mezi nimi i českobudějovický starosta Friedrich David, jeho auto se však v centru města porouchalo, David vystoupil a zastřelil se. Kolem 16. hodiny přišla zpráva, že vojska Rudé armády projíždí Ševětínem a Třeboní. O hodinu později rozhlas ohlásil přítomnost Rudé armády na Rudolfově. V půl šesté byla vojska přivítána jásajícími davy na českobudějovickém náměstí. Celé jižní Čechy byly osvobozeny vojsky 2. ukrajinského frontu maršála SSSR R. J. Malinovského za

⁹⁹ Jiří ŠLIHA, *Bombardování města*, in: PETRÁŠ, Jiří (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016, s. 238-253.

¹⁰⁰ J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 193.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 193-194.

účasti několika amerických jednotek. České Budějovice osvobodila 86. gardová střelecká divize V. S. Sokolovského.¹⁰² V následujících měsících pak probíhala očista města a přilehlého okolí od zrádců a kolaborantů. K tomuto účelu zahájil 3. září činnost mimořádný lidový soud, který odsuzoval k dlouholetému věznění či trestům smrti, který byl vykonáván ještě téhož dne. Proslulí zločinci byli dokonce popravováni veřejně.¹⁰³ Mezi prvními popravenými byli železniční dělník F. Hlaváč, švadlena A. Kutheilová a školník K. Černý.¹⁰⁴

Dne 22. května ukončil svojí činnost Revoluční národní výbor a podle zásady paritního zastoupení byl vytvořen místní národní výbor, jehož předsedou nadále zůstal MUDr. R. Bureš. Dále byl oživen i stranický tisk. Již 19. května vyšlo první číslo Jihočeské pravdy týdeníku KSČ. I další strany obnovily svůj tisk: lidovci Hlas lidu, sociální demokraté Jihočecha, národní socialisté Naši Svobodu.

Hned v prvním čísle Jihočeské pravdy se komunistická organizace odkazovala na Sovětský svaz a bylo zcela jasné, jakým kurzem bude tento tisk směřovat. Na stránkách velebila příjezd Rudé armády do města a první strana novin obsahovala portréty J. V. Stalina, prezidenta E. Beneše a generála Rudé armády V. D. Sokolovského.

3.2 Hospodářský vývoj Českobudějovicka

Prioritní potřebou se stala náprava válečných škod a obnova hospodářství. Záhy po konci války obnovila provoz šroubárna, tabáková továrna, čokoládovna Merkur, pivovar Budvar a další menší podniky. Hospodářská situace jižních Čech byla velmi odlišná od zbytku republiky. Převažoval zemědělský sektor, který neměl dostatečný protějšek v průmyslu, ve kterém převládaly menší podniky s počtem do padesáti zaměstnanců. Podle zprávy tajemníka Národohospodářské komory (NHK) Jana Vlčka bylo v roce 1945 v kraji 139 závodů, které zaměstnávaly přes 20 zaměstnanců, dalších 110 závodů zaměstnávalo přes 50 lidí, 7 podniků přesahovalo 300 zaměstnanců, další 3 závody 500 a pouze dva závody zaměstnávaly více než 1 000 lidí.¹⁰⁵ Výroba v jižních Čechách tak neodpovídala celostátnímu průměru. Hlavní příčinou toho byly nepříznivé

¹⁰² Jiří PETRÁŠ, *Osvobození*, in: PETRÁŠ, Jiří (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016, s. 254-272.

¹⁰³ J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 196.

¹⁰⁴ *Jihočeská pravda* z 5. září 1945.

¹⁰⁵ Zápis ze zasedání Krajské odborové rady (KOR) v Českých Budějovicích 29. 12. 1948. SOA Třeboň, fond KOR Č. Budějovice, kart. 7.

přírodní podmínky a předcházející historický vývoj. V kraji nebylo možné těžít dostatek kvalitního uhlí a ani dalších nerostných surovin. Jedinou výjimkou v oblasti dostatku surovin se stalo dřevo. Snahy o hospodářské povznesení kraje se až do druhé světové války neseťkávaly s velkým úspěchem. Po válce se pro rozvoj kraje stal velmi důležitým odstavec F dvouletého hospodářského plánu, který se věnoval tzv. hospodářsky slabým krajům (HSK) a ustanovoval jejich povznesení. Zpočátku se pro jižní Čechy stalo nejdůležitějším zastavit vystěhovalectví (depopulaci) z kraje. Tedy zaručit možnost výdělku uvnitř kraje (Přičemž stále ještě nebylo zavedeno krajské zřízení, to přišlo až v roce 1949). To znamenalo vytvořit nejméně 40 000 nových pracovních příležitostí a zvýšit roční přírůstky obyvatel o dalších 1 500 osob.¹⁰⁶ V průběhu prvního roku dvouletého plánu mělo být do kraje přesunuto 48 podniků, jejichž provoz měl zaručit 4 900 nových pracovních pozic. K takto rozsáhlým přesunům však nikdy nedošlo a na území kraje bylo přesunuto pouze 8 podniků. V následujícím roce se počet přesunutých podniků dále rozrůstal. A oproti ostatním krajům byla úspěšnost přemísťování závodů velmi pozitivní a dosahovala 50%. Do jižních Čech se postupně přemístila výroba podniků z Ústí nad Labem, Kraslic, Aše, České Kamenice, Krásné Lípy, Libverdy, Prahy, Vsetína, Rumburka, Liberce a z mnoha dalších měst. Z toho dvě firmy přímo do českobudějovického okresu.¹⁰⁷ Další významnou akcí se pro České Budějovice stalo založení podniku Igla, který využil volných objektů bývalé sirkárny Solo a kapacitu přenesených závodů z České Kamenice, Vojkovic nad Ohří, Býnova a Krásné Lípy. Z částky vyčleněné z rozpočtu dvouletého plánu pro jižní Čechy získala Igla 7,8 milionů Kčs a dále českobudějovické smaltovny 2,6 milionů korun. Zpočátku Igla zaměstnávala asi 150 pracovníků a v průběhu dvouletky se rozšířila na 800 zaměstnanců. Dalším z přenesených podniků do správního okresu České Budějovice se stala textilní továrna Goth a spol., která původně zaměstnávala 90 lidí a koncem dvouletky až 195 pracovníků. Dále také došlo ke sjednocení výroby tužek, kreslicích a kancelářských potřeb do jednoho podniku Koh-i-noor. Koncem roku 1947 byl znárodněn závod Grafo, který byl zároveň začleněn do národního podniku Koh-i-noor. V červenci 1947 došlo k částečné rekonstrukci okresní plynárny, neboť i denní spotřeba plynu byla s rostoucím rozvojem průmyslu stále větší.¹⁰⁸ V květnu 1947 se do Českých

¹⁰⁶ Milan KRÝDL – Jan VLČEK, *Odbory na jihu Čech v období národní a demokratické revoluce 1945-1948*, České Budějovice 1988, s. 84.

¹⁰⁷ Jihočech z dne 4. 4. 1947.

¹⁰⁸ M. KRÝDL – J. VLČEK, *Odbory*, s. 100.

Budějovic přistěhoval kožedělný závod Josefa Hellera.¹⁰⁹ Na podzim roku 1947 se také započalo s přípravou změny v provozu městské hromadné dopravy. Místo dosavadních tramvajových spojů měly od roku 1948 jezdit pouze trolejbusy.¹¹⁰ Trolejbusová doprava byla slavnostně zahájena 28. října 1948.¹¹¹

Další součástí povznesení kraje se stala elektrifikace kraje. Jižní Čechy byly po druhé světové válce jednou z nejméně elektrifikovaných oblastí v Československu. Bez proudu bylo bezmála 60% většinou odlehlých obcí a osad. V roce 1946 byla zahájena rozsáhlá elektrifikace. Do prací nebyli zapojeni pouze elektrikáři, ale také se podařilo vybudit k masové součinnosti národní výbory a jednotlivé občany.¹¹² A během dvou let tak mělo být napojeno 172 obcí. Pro rozvoj energetiky jižních Čech bylo uvolněno 250 milionů korun, což představovalo 32% investic HSK. Postupné zprůmyslňování jižních Čech tak postavilo do zájmu i možnost využití jihočeských vodních toků k výstavbě přehrad a přehradních elektráren. Již v době dvouletky připadala v úvahu přehrada u Orlíka a u Lipna nad Vltavou a menší přehrady na Malši, Otavě a Nežárce.¹¹³

Dvouletý plán také předpokládal zvýšení počtu zaměstnanců v průmyslu. Během roku se počet zaměstnanců v průmyslu zvýšil o 17,58%, což představovalo vznik 6 407 nových pracovních příležitostí. Zásadním problémem při plnění plánu se stal chronický nedostatek surovin, energie a kvalifikovaných pracovníků. Největší potíže měly dřevozpracující podniky, které se potýkaly s nedostatkem dřeva. V zimních měsících hlásil obdobné potíže potravinářský, energetický, keramický a textilní průmysl. K dalším potížím se přidal i požár smaltovny F. Westen v Českých Budějovicích. Naopak velmi příznivě se maximu výroby blížily tužkárny a některé kovoprůmyslové závody. Mimořádný úspěch zaznamenaly pivovary, pivovar Budvar plnil plán na 217% a v pololetí byl vyhodnocen jako nejlepší pivovar v republice. Měšťanský pivovar překročil v pololetí plán o 49%. Úspěšnými podniky se stal i borovanský Calofrig a Šamotka ve Zlivi, které oba plnily na 100%.¹¹⁴ V plnění dvouletky se zásadním problémem stalo stavebnictví. V obnově bytů se povedlo dosáhnout pouze 56% a v nové výstavbě pouze 19%. To bylo způsobeno zejména nedostatkem cementu a cihel. Pesto však bylo v roce 1947 několik staveb před dokončením a to v kratším termínu a to

¹⁰⁹ Hlas lidu z 14. 5. 1947.

¹¹⁰ SOA Třeboň, fond SPČB, kart. 11.

¹¹¹ Srov. [online zdroj] <https://www.dpmcb.cz/o-nas/historie-spolecnosti/historie-mhd-v-ceskych-budejovicich.html> [24.3.2017].

¹¹² Vladimír MICHAL, *20 let budování socialismu v Jižních Čechách*, České Budějovice 1965, s. 25-26.

¹¹³ M. KRÝDL – J. VLČEK, *Odbory*, s. 89.

¹¹⁴ Jihočeská pravda z 5. 10. 1947.

především přičiněním cihelny Kosak ve Čtyřech Dvorech, která jako jedna z mála cihelen plnila plán a dokonce jej o 6% přesáhla.¹¹⁵ Ve většině průmyslových resortů však v druhé polovině roku došlo k velkému pokroku. Územní skupina svazu průmyslníků hlásila při hodnocení roku 1947 100% plnění plánu u tužkárenského průmyslu, 99% u textilního, 106% u dřevozpracujícího, 87% u potravinářského, 80% u průmyslu kamene a zemin a 66% hlásil kožedělný průmysl.¹¹⁶ V prvních měsících druhého roku dvouletky patřily mezi nejproduktivnější podniky Iгла, která plán překročila o 8%, továrna Union, která plnila na 128%, spojené smaltovny na 100%, nejúspěšnějším podnikem se stal závod Bohemia, který plnil na 235%.¹¹⁷

Jihočeský průmysl pracoval nejen pro domácí, ale i zahraniční trh. První snahou bylo obnovit válkou zpřetrhané vztahy, nejlépe se obchod rozvíjel s nově vzniklými lidově demokratickými státy. Zesílil zejména odbyt do Sovětského svazu. Hlavními vývozními artikly se staly tužky, sklo, textilní a kožené výrobky. Naopak klesl odbyt do Severní Ameriky a stoupaly stížnosti na zvyšující se konkurenceschopnost německých firem, které na světový trh pronikaly s nízkými cenami. Zahraniční partneři si také často stěžovali na dlouhé dodací lhůty a složité vyřizování objednávek. Funkcionáři jihočeské skupiny svazu průmyslníků ve svých zprávách uvádí, že „*přes veškerou snahu nedosahuje kvalita zboží předválečné úrovně a s tím klesá i důvěra ve zboží*“.¹¹⁸ Postupně si však výrobky potravinářského průmyslu získaly lepší reputaci. Např. českobudějovická firma Merkur i přes omezený příděl cukru vyvezla jen za listopad 1947 do Belgie 12 tun mléčné čokolády a o měsíc později dokonce dvojnásobek.¹¹⁹

Během dvouletého plánu se v českobudějovickém okrese povedlo změnit mnohé. Došlo ke značnému posílení průmyslu, který zabránil masovému odlivu obyvatelstva do průmyslovějších oblastí. Stejně tak všechny znárodněné podniky prokázaly svoji životaschopnost, jelikož žádný z nich nevykazoval pasivní bilanci a ani nepožádal o zvláštní dotaci. Na základě tohoto pokroku byl samosprávný okres České Budějovice vyhlášen nejlepším v republice.¹²⁰

Další důležitou součástí poválečné nápravy se stal odsun Němců. O protiněmeckých náladách v českobudějovickém prostředí nás informují četné dobové prameny osobní povahy i novinové články tehdejšího tisku a dnes i početná literatura.

¹¹⁵ Jihočeská pravda z 27. 8. 1947.

¹¹⁶ M. KRÝDL – J. VLČEK, *Odbory*, s. 92.

¹¹⁷ Jihočeská pravda 27. 3. 1948.

¹¹⁸ SOA Třeboň, fond SPČB, kart. 11.

¹¹⁹ M. KRÝDL – J. VLČEK, *Odbory*, s. 93.

¹²⁰ M. KRÝDL – J. VLČEK, *Odbory*, s. 105.

Jedná se zejména o práce¹²¹ Jiřího Petráše, který je historikem Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Odsun Němců z Českých Budějovic probíhal ve stejných fázích jako odsun v celostátním měřítku. První fáze odsunu, která se odehrála bezprostředně po válce, tedy v květnu a v červnu 1945, byla poznamenána živelnou nenávistí vůči všemu německému. Toto období bylo doprovázené mnohými násilnostmi a především sebevraždami. Podle Jiřího Petráše došlo za tyto dva měsíce prokazatelně k 181 sebevraždám. K tomu se váže další problém, protože písemné prameny tato úmrtí kvalifikují jako sebevraždy, ale narativní prameny (zejména německé) je označují za vraždy.¹²² Osobám, které se o sebevraždu pokusily neúspěšně, byla poskytnuta lékařská péče ve všeobecné veřejné nemocnici v Českých Budějovicích. Podle vzpomínek pamětníků tuto péči zajišťoval sám ředitel nemocnice.¹²³ 20. května pak bylo českými policisty bez soudu zastřeleno 27 Němců na městském hřbitově sv. Otýlie. I přes tyto skutečnosti však tyto dva měsíce probíhaly klidněji než na jiných místech v Československu, jako např. v Brně a Ústí nad Labem.¹²⁴ To lze nejspíše vysvětlit tím, že zdejší komunita Němců nebyla tak početná a s českým živlem byla mnohem těsněji provázána příbuzenskými vztahy.¹²⁵ O tom kolik Němců opustilo České Budějovice na konci války a v následujících týdnech, nemáme přesné zprávy. První údaj o počtu Němců pochází z června 1945, podle něj žilo ve městě 8 133 osob německé národnosti a podle údajů ze srpna téhož roku žilo v okrese 9 485 Němců.¹²⁶ Údaje z následujícího roku předkládá v květnu 1946 Jihočeská pravda. Podle těchto údajů žilo v českobudějovickém okrese 19 721 Čechů, 964 antifašistů a 7 805 Němců. Velkou změnu v zacházení s Němci znamenala až postupimská konference, kterou začíná druhá fáze odsunu – fáze příprav na soustavný odsun Němců z Československa. Ve městě bylo zřízeno Oblastní odsunovací středisko, odsunový tábor v Suchém Vrbném a sběrný

¹²¹ Jiří PETRÁŠ, *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*, in: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic, I.*, 2005, s. 152-169. TÝŽ, *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*, České Budějovice 2007. TÝŽ, *Konec soužití Čechů a Němců v Českých Budějovicích*, in: Jihočeský sborník historický 1997–1998. České Budějovice 1997–1998, roč. 66–67, s. 147-172.

¹²² Srov. J. PETRÁŠ, *Osvobození*, in: PETRÁŠ, Jiří (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016, s. 254-272, zejména s. 261-252.

¹²³ J. PETRÁŠ, *Odsun Němců z Českých Budějovic*, in: *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*, Praha 2005, s. 243-244.

¹²⁴ K. KAPLAN, *Československo*, s. 14.

¹²⁵ J. PETRÁŠ, *Odsun*, s. 245. Srov. J. PETRÁŠ, *Osvobození*, in: PETRÁŠ, Jiří (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016, s. 254-272.

¹²⁶ SOKA České Budějovice, fond KSČ – OV České Budějovice - Konference OV KSČ.

a internační tábor v těsném sousedství města – u Jižní železniční zastávky mezi řekou Malší a silnicí na Roudné.¹²⁷

K tzv. dobrovolnému odsunu 1. 9. 1945-15. 1. 1946 se přihlásilo 2 030 Němců. V 12 následujících transportech soustavného odsunu opustilo České Budějovice 5 433 osob, z nich 4 072 do Bavorska, 752 do sovětského okupačního pásma v Německu a 169 do Rakouska. Převažovaly osoby nejmladšího a nejstaršího věku, 3 103 bylo ženského a 2 303 mužského pohlaví. Českobudějovických Němců bylo z tohoto počtu celkem 2152. Začátkem roku 1947 tak ve městě zůstávalo jen asi tisíc Němců, ti byli buď zařazeni do dodatečných odsunů v roce 1947 a 1948 anebo se na ně vztahovala pouze mírnější opatření. Ve stejné době se město také stávalo domovem pro Němce, kteří sem byli přesunuti z pohraničních oblastí.¹²⁸ Do pohraničních oblastí českobudějovického kraje byl umožněn přesun rodinám zejména z okresů s velkým nedostatkem pracovních příležitostí (zejména Týn nad Vltavou a Milevsko). Do začátku roku 1948 přišlo do pohraničí 8 891 rodin, které převzaly 64 864 hektarů půdy. Národní pozemkový fond předal těmto osídlencům inventář v hodnotě 83 milionů Kč. A zároveň jim byl poskytnut výhodný úvěr s jednoprocentním úrokem, splatný do čtyřiceti let.¹²⁹

Hůře než počet odsunutých Němců se odhaduje problém konfiskovaného majetku. Nikdy nebude možné zcela přesně určit, kolik majetku bylo nezákonně ukradeno. Víme pouze, že úhrn příjmů z konfiskátů v okrese České Budějovice činil 17 517 453,60 Kčs a v samotném městě pak dalších 13 358 113 Kčs. Nemovitý majetek, který byl zcela převeden do českého vlastnictví, se odhadoval na 150 milionů korun. Zcela samostatnou kapitolu konfiskátů tvořil církevní majetek. Českobudějovická diecéze byla, co se týče rozlohy velká, takže do českých rukou přešlo i velké množství kostelů a far, poškozených za války. Nejhorší situace byla v tomto směru v pohraničí.¹³⁰

¹²⁷ J. PETRÁŠ, *Odsun*, s. 245. Srov. J. PETRÁŠ, *Osvobození*, in: PETRÁŠ, Jirí (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016, s. 260.

¹²⁸ J. PETRÁŠ, *Odsun*, s. 245-246.

¹²⁹ Vladimír MICHAL, *20 let budování socialismu v jižních Čechách*, České Budějovice 1965, s. 8.

¹³⁰ J. PETRÁŠ, *Odsun*, s. 246.

4. Komparace předvolebních, volebních a povolebních aktivit na Českobudějovicku

4.1 Volební systém třetí republiky

Datum voleb do Ústavodárného shromáždění Československé republiky bylo stanoveno na neděli 26. května. Schválení tohoto data však provázela řada diskuzí. Zástupci nekomunistických stran navrhovali brzké konání voleb, komunisté se naopak snažili datum co nejvíce oddálit. Národní socialisté předložili návrh, aby se volby konaly na jaře, lidovci navrhovali duben, sociální demokraté byli pro 5. květen a komunisté prosazovali konec května nebo dokonce podzim roku 1946. Podle Michala Pehra se však československé volby konaly jako jedny z posledních v Evropě, většina států volila už v roce 1945.¹³¹

Volební systém třetí republiky provázely mnohé změny. Podle ústavního zákona 65/1946 Sb. byl ustanoven jednokomorový parlament. Jeho 300 poslanců mělo být voleno podle všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva. Mandáty měly být rozdělovány podle zásady přímého zastoupení. Na základě volebního zákona 67/46 Sb. schváleného Prozatímním národním shromážděním pak volby proběhly v květnu 1946. Další změnou se stalo snížení aktivního volebního práva z 21 na 18 let. Pasivní právo zůstalo na věku 21 let, ale podle paragrafu 10 volebního zákona směli být zvoleni jen „*státní občané Československé republiky české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti*“. Dále bylo umožněno volit také příslušníkům branné moci a později Sboru národní bezpečnosti (SNB), to podle Evy Broklové souviselo zejména se snahou podřídit tyto složky komunistické moci.¹³²

Paragraf 11 volebního zákona také určoval volební povinnost, která později rozdmýchala řadu rozepří mezi vládními stranami, neboť v rámci demokracie muselo být voličům umožněno nepodpořit žádnou ze stran. K tomuto účelu byla vytvořena instituce prázdných tzv. bílých lístků. Tento nápad vycházel z řad komunistů, ale zbylými třemi stranami nebyl zpočátku přijat. Nekomunisté bílé lístky považovali za trik, kterým měli komunisté znemožnit voličům zrušených pravicových stran zapojit své

¹³¹ Michal PEHR, *Volby 1946: iluze a realita*, in: Na pozvání Masarykova ústavu 5. Sborník z konference MÚ AV ČR. Praha 2007, s. 16.

¹³² Eva BROKLOVÁ, *Volební právo a volby 1946*, in: Na pozvání Masarykova ústavu 5. Sborník z konference MÚ AV ČR. Praha 2007, s. 37-38.

hlasy do volební matematiky.¹³³ Poslední významnou změnou bylo rozšíření počtu volebních krajů z 22 na 28. Důvodem tohoto rozšíření se stala zesílená migrace v důsledku odsunu Němců. V den přijímání volebního zákona tak nebylo možné určit přesný počet obyvatel krajů. Rozdělení mandátů připadlo ústřednímu volebnímu výboru. České země získala 150 mandátů, země Moravskoslezská 81 a Slovensko pouhých 69. Počet mandátů přidělených jednotlivým krajům vznikl vydělením počtu platných hlasů v kraji tzv. zemským mandátovým číslem. Toto číslo bylo vypočteno vydělením v zemi odevzdaných hlasů počtem zemi přidělených mandátů. Počty jednotlivých krajských mandátů se tak velice různily. Nejvíce jich získal kraj pražský (28) a brněnský (21), nejméně pak kraj opavský (5) a karlovarský (4).¹³⁴

V mnohých ohledech však volební systém navázal na volební principy první republiky. Zejména užitím přísně vázané kandidátní listiny, volič mohl vhodit do urny kandidátku pouze jedné strany a nemohl ovlivnit pořadí volebních kandidátů. Volební číslo bylo po vzoru první republiky vypočítáváno Hareovou metodou. Součet všech odevzdaných platných hlasů v kraji byl dělen počtem mandátů. Počet hlasů pro jednotlivé strany byl poté vydělen volebním číslem, tím byly přidělovány mandáty kandidátům podle pořadí uvedeného na kandidátní listině. Pro druhé skrutinium byla využita Hagenbach-Bischoffova formule. Strany odevzdávaly nové kandidátky pro jednotlivé země a kandidáty opět vybírali vedoucí představitelé stran v libovolném počtu z kandidátů v krajích nezvolených v prvním skrutiniu. Zemské volební číslo bylo vypočteno dělením součtu zbytku hlasů v každé zemi zbylými mandáty zvětšenými o jeden. Kolikrát se toto číslo vešlo do zbytku hlasů pro jednotlivé strany, tolik mandátů strana dostala.¹³⁵

Volby do Národního shromáždění v roce 1948 se konaly 30. května a proběhly podle volebního zákona 75/1948 Sb., který neobsahoval příliš mnoho obměn oproti předchozím volbám. Systém poměrného zastoupení zůstal zachován a v prvním skrutiniu se opět rozdělovaly hlasy na základě Hareovy metody, v druhém skrutiniu byly mandáty rozdělovány metodou největších zbytků. Znovu se volilo podle přísně vázaných kandidátních listin a věková i národnostní omezení zůstala stejná. Zásadní změnou však prodělala samotná kandidátní listina. Na rozdíl od předchozích voleb totiž

¹³³ K. KAPLAN, *Československo*, s. 37-38.

¹³⁴ Oskar KREJČÍ, *Knih o volbách*, Praha 1994, s. 159-160.

¹³⁵ Tamtéž, s. 160.

nekandidovaly jednotlivé politické strany, ale pouze jednotná kandidátka Národní fronty. Pro odpůrce vlády i nadále existovala možnost použití tzv. bílého lístku.¹³⁶

4.2 Volby na Českobudějovicku

Volby byly pro rok 1946 vyhlášeny na 26. květen, ale volební kampaň započala již v březnu 1948. Volební kampaň probíhala v jihočeském tisku víceméně v poklidu. Stejně tak jako bylo odsouhlaseno v rámci kampaně celonárodní. Strany měly agitovat v duchu vládního programu, zavazovaly se k následné spolupráci po volbách a k obecné odpovědnosti za činnost vlády.¹³⁷ Dalším bodem, na kterém se strany shodly, bylo také vzájemné osočování a pošpiňování, kterého se měly všechny strany vyvarovat.¹³⁸ Celkově se tak strany shodovaly v názoru na poklidné vedení kampaně. Největší rivalita pochopitelně vládla mezi komunisty a národními socialisty, proto se čas od času také na stránkách Jihočeské pravdy vyskytl nějaký komentář o příslušníkovi ČSNS, nikdy to však nebyly zprávy velkého rozsahu. Dalším problémem se kampani staly zprávy o tom, že má brzy dojít ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou, zejména pro jejich ideologickou podobnost. Jihočeský tisk sociální demokracie se snažil zdůraznit, že k takovému sloučení nedojde a není třeba se ho obávat, a proto je důležité dát hlas přímo sociální demokracii a ne rovnou komunistům. Tato informace se od března objevovala pravidelně ve všech číslech Jihočecha. Jeden z dubnových výtisků se dokonce zmiňuje o konkrétním člověku, který obchází občany a tvrdí, že volit ČSSD je totéž jako volit komunisty, ale oproti předchozím výtiskům tuto zprávu dementuje pouze krátce slovy: „*nebudeme se těmito pohádkami zabývat, poněvadž uvědomělý dělník i každý občan již zná naše stanovisko, že o sloučení se jednat nebude...*“¹³⁹ Tyto informace však pravděpodobně skutečně sociální demokracii oslabily, a možná právě proto skončila strana až na posledním místě. Dalším tématem, které se často objevovalo na stránkách nekomunistického tisku, se stalo přidělování konfiskované půdy. Strany se vyhraňovaly vůči komunistické agitaci, že půdu přiděluje samotná komunistická strana skrze ministra Ďuriše, to bylo zejména podle sociálních demokratů odvážné demagogické tvrzení, které motivovalo velkou masu voličů ke zvolení komunistické strany. Jihočeská pravda zdůrazňovala komunistické úspěchy

¹³⁶ O. KREJČÍ, *Kniha o volbách*, s. 166.

¹³⁷ K. KAPLAN, *Československo*, s. 37.

¹³⁸ Rudé právo, 19. 1. 1946. Ale ne vždy se to důsledně dodržovalo. O tom svědčí některé slogany.

¹³⁹ Jihočech z 26. 4. 1946.

zejména masovému rozšiřování členské základny. Silnou podporou se stali tzv. desítkoví důvěrníci. Jihočeská pravda uvádí, že úkolem desítkáře se stalo najít alespoň 3 indiferentní voliče, které měly diskuzí přesvědčit ke zvolení KSČ. Takto se mělo mezi voliči KSČ rozdělit obyvatelstvo, které nemělo v úmyslu volit KSČ, a postupně měli všichni lidé být zpracováni k tomu, aby volili komunisty.¹⁴⁰ A posledním silným článkem komunistické kampaně se staly oslavy 1. máje. Jihočeská pravda s hrдостí hlásila, že triumfálního pochodu se v českobudějovickém okrese zúčastnilo 31 tisíc komunistů.¹⁴¹ Motivační slogany pro volby byly tvořeny především na základě rozlosovaného pořadí. Komunistická strana příhodně získala kandidátku číslo 1, jako druhá byla vylosována lidová strana, třetí sociální demokracie a číslo čtyři obdrželi národní socialisté.

Samotné volby dopadly v Českých Budějovicích následovně: KSČ získala 7 603 hlasů, ČSL 6 002 hlasů, ČSSD 3 127 hlasů, ČSNS 8 869 hlasů, dále bylo odevzdáno 77 bílých lístků a 101 neplatných hlasů. Národní socialisté tedy zvítězili s náskokem 1 266 hlasů nad komunisty. Naproti tomu volby v celé oblasti Velkých Českých Budějovic¹⁴² skončily jiným výsledkem: KSČ získala 12 713 hlasů, ČSL 7 342, ČSSD 4 418 a ČSNS 11 585. V této oblasti tedy volby vyhráli komunisté se ziskem 1 128 navíc oproti národním socialistům.¹⁴³ V celém českobudějovickém okrese dopadly volby následovně: KSČ 27 201 hlasů, ČSL 17 599, ČSSD 8 942, ČSNS 18 338 hlasů a 223 bílých lístků.¹⁴⁴ V celém okrese se náskok KSČ zvýšil a vyhráli volby se ziskem 37,7%. Porážku v samotném městě České Budějovice začali komunisté hned záhy popisovat jako nedůležitou, protože zároveň zvítězili ve Velkých Českých Budějovicích, které vznikly jen několik dnů předtím. Ve svém vlastním tisku se KSČ soustředila především na vítězství v okrese a oblasti Velkých Českých Budějovic, neúspěch v samotném městě a jeho příčiny v tisku komentován nebyl.¹⁴⁵ V porovnání s celostátními výsledky byl českobudějovický úspěch národních socialistů také velmi nápadný. V českých zemích komunisté získali 43,3% a v Českých Budějovicích pouhých 29,7%, národní socialisté

¹⁴⁰ Jihočeská pravda z 22. 3. 1946.

¹⁴¹ Jihočeská pravda z 9. 5. 1946.

¹⁴² V roce 1946 bylo rozhodnuto, že k městu České Budějovice mají být připojeny blízké osady Čtyři Dvory, Dobrá Voda, Hlinsko, Kněžské Dvory, Mladé, Nemanice, Pohůrka, Rožnov, Suché Vrbné a Vráto. Administrativně však tyto obce zůstaly samostatné až do roku 1952. Srov. Jan KUBEŠ a kol., *Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I*, Banská Bystrica 2009, s. 26.

¹⁴³ Jihočeská pravda z 28. 5. 1946.

¹⁴⁴ SOKA České Budějovice, fond ONV České Budějovice.

¹⁴⁵ Jihočeská pravda z 28. 5. 1946.

v českých zemích získali jen 25,2% a v Českých Budějovicích 34,6%.¹⁴⁶ Tento neúspěch KSČ v krajském městě se stal nápadnou skvrnou na celostátním úspěchu KSČ.

Propaganda všech stran se brzy po volbách velmi zklidnila a intenzity nabyla až s informacemi o únorových událostech roku 1948 a poté zůstala na stránkách tisku až do voleb v roce 1948. Zejména komunistický tisk se během roku soustředil na hospodářské úspěchy v jižních Čechách. Stránky Jihočeské pravdy pravidelně zdůrazňovaly pokroky v povznášení kraje z klasifikace hospodářsky slabého kraje, zejména zdařilé plnění dvouletky a jakékoli úspěchy nad rámec dvouletého hospodářského plánu. Stránky nekomunistického tisku se únoru soustředily především na obhajobu svého stanoviska vůči únorovým událostem. Velice záhy se však projevila beznadějnost odporu proti komunistům. V Českých Budějovicích se odpor projevil především 23. února 1948, kdy se na Masarykově náměstí (nyní náměstí Přemysla Otakara II.) sešlo kolem 5 000 demonstrantů, kteří žádali přejetí ministerské demise a doplnění vlády pro komunisty příhodnými ministry. Ani jednohodinová stávka 24. února se nestala příliš úspěšnou. A v reakci na nastalou situaci začaly vznikat akční výbory Národní fronty a Lidové milice. Stejněho dne byl ustanoven i Krajský akční výbor, jehož předsedou se stal Jan Bartušek. Jedním z prvních útvarů Lidových milic se stal útvar vzniklý v Lokomotivním depu ČSD. Příslušníci útvaru však byli vyzbrojeni jen starými puškami a náboji z druhé světové války, ale hned následujícího dne byly z pražského skladu Sboru národní bezpečnosti přivezeny nové pušky a samopaly. Poté co se rozhodujícího vlivu ve státě zmocnili komunisté, obsadili také klíčové pozice v městské a okresní správě. Pro členy ostatních stran to znamenalo velké potíže. Příkladem za všechny se stal poslanec sociální demokracie Mirko Sedlák, který ze strachu před komunisty včas emigroval do Velké Británie. Poslanec Sedlák patřil k části strany, která byla vždy kritická vůči komunistům, a která byla ze strany brzy vyloučena, a tak se po 25. únoru pochopitelně stal terčem perzekucí ze strany Akčních výborů Národní fronty. Dalším příkladem byl Emil Nováček, který byl tajemníkem ČSSD, jenž byl po 25. únoru zatčen.¹⁴⁷

V kampani před volbami v roce 1948 opět komunistická strana spoléhala na zdůraznění své silné členské základny. Jihočeská pravda v březnu uvedla, že jihočeská

¹⁴⁶ Rudé právo z 28. 5. 1946.

¹⁴⁷ Heslo *Rok 1948*, Encyklopedie Českých Budějovic, [online zdroj], dostupné na <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/rok-1948> [20. 3. 2017].

organizace strany již získala 8 000 členů, což bylo více součet členů všech ostatních stran.¹⁴⁸ Rozhodnutím o sloučení všech kandidátek v jednu společnou se změnila volební strategie. Nebylo již nutné agitovat za vlastní stranu, ale pouze zamezit užití prázdných lístků. Ty byly v tisku prezentovány jako odhláška z národa, popřípadě byly rovnou označovány za zradu. K volbám byla vydána i brožurka *Co chtějí čs. voliči vědět o volbách dne 30. května*.¹⁴⁹ Ta především zdůrazňovala, že volby jsou demokratické a svobodné. Kampaň na podporu volby Jednotné kandidátky byla vskutku velmi masivní a strany, hlavně komunistická, se nezdráhaly užít jakýchkoli prostředků, které by mohly voličům zabránit v přesvědčení, že bílý lístek je lepší volba. Komunisté se dokonce nebáli do tisku umisťovat fotografie německých vojáků a odkazovat skrze ně na zradu národa.¹⁵⁰ V rámci odůvodnění výhodnosti Jednotné kandidátky bylo zdůrazňováno, kolik ztráty přinesly minulé volby. Protože vzájemná konkurence způsobovala, že lidé politiku rozebírali i v zaměstnání a díky těmto diskuzím docházelo k peněžním ztrátám. Existence jednotné kandidátky tak byla obhajována jako nejlepší možná forma volební soutěže. Volby v roce 1948 proběhly v Českých Budějovicích s předpokládaným výsledkem. Jednotná kandidátka Národní Fronty získala ve městě 24 218 platných hlasů, tj. 96,5% a 863 voličů užilo prázdný lístek. V celém okrese České Budějovice získala Jednotná kandidátka 63 634 hlasů, tj. 93,7% hlasů a v českých zemích průměr výsledků snížil na 87,1% hlasů. V porovnání s celostátním průměrem 13,4% tak bylo v Českých Budějovicích odevzdáno pouze 3,4% platných bílých lístků.¹⁵¹

¹⁴⁸ Jihočeská pravda z 18. 3. 1948.

¹⁴⁹ Uložena v SOkA České Budějovice, fond KSČ - OV České Budějovice.

¹⁵⁰ Srov. Rudé právo z 27. 5. 1948.

¹⁵¹ Jihočeská pravda z 30. 5. 1948 a Rudé právo z 30. 5. 1948.

5. Závěr

Období Třetí republiky se v politické oblasti neslo ve stínu Mnichovské dohody z roku 1938. Politická reprezentace státu balancovala mezi západními a východními mocnostmi, u nichž hledala záruku, která by zabránila opětovnému poškození československé státnosti. Vlivem mnohých neblahých okolností se tak Československý stát dostal „pod ochranu“ Sovětského svazu. A to následně znamenalo také další zásahy do diplomatického a právního chování státu a jeho vedoucích představitelů.

Na začátku své práce jsem si stanovila tyto otázky: Byl politický vývoj na Českobudějovicku něčím charakteristický a vymyká se něčím politickému vývoji v Československu? Co bylo specifické pro hospodářskou situaci Českobudějovicka a v širším rozsahu i jižních Čech? A zda a jakým způsobem se tato specifika odrazila na vedení volební kampaně a výsledcích voleb v roce 1946 a 1948? Co bylo charakteristické pro chování politických stran a politických subjektů v oblasti Českobudějovicka? A jak toto chování zapůsobilo na výsledek voleb?

I vnitřní politická scéna se nesla v duchu prevence událostí podobných dohodě z Mnichova. Prostředkem této prevence se stalo omezení počtu stávajících stran anebo založení nových. Povolenými politickými stranami se staly jen ty, které se nějak angažovaly v odboji proti nacistům a programově se shodovaly s Košickým vládním programem, který se pod taktovkou moskevského proudu československé válečné politické reprezentace stal oficiálním vládním programem ukotvujícím spolupráci se Sovětským svazem. Počet politických stran v českých zemích byl nakonec redukován na pouhé čtyři strany. Těmi se staly Komunistická strana Československa, Československá sociálně demokratická strana a Československá strana národně socialistická. Poslední stranou se stala jediná nesocialistická strana v československé politice a to Československá strana lidová.

Volby z 26. května 1946 znamenaly významný krok ve vývoji československého politického vývoje. Nesporným vítězem voleb se stali komunisté, kteří se následně chopili důležitých pozic ve státní správě a určovali chod politiky až do roku 1948 pod záštitou lidově demokratického přístupu. Události z 25. února 1948 však předznamenovaly vývoj Československa na více než 40 následujících let. Následkem politické krize se stal státní převrat, při němž se komunisté úspěšně chopili moci (zdánlivě dle ústavy), a ostatní strany jim nebyly schopné již úspěšně vzdorovat. Volby do Národního shromáždění z 30. květnu 1948 pak už pouze stvrdily komunistický úspěch. Co se týče

volebních výsledků v oblasti Českobudějovicka, můžeme zde spatřovat jistá specifika. Na rozdíl od většiny republiky dopadly volby samotném městě České Budějovice vítězstvím Československé strany národně socialistické, která zvítězila nad Komunistickou stranou Československa o celých 5%. V širší oblasti Velkých Českých Budějovic už však výsledek voleb odpovídal celorepublikovému průměru. V této oblasti komunisté zvítězili ziskem 42%, což se velice podobá výsledku 43% v českých zemích. V ohledu na výsledky voleb pro ostatní strany nelze konstatovat žádné odlišnosti

Volby v roce 1948 umožňovaly pouze kandidaturu Jednotné kandidátky Národní fronty Čechů a Slováků. A jedinou možnou formou nesouhlasu s vládou a jejím postupem se tak stal tzv. bílý lístek. Za účelem zaručit neúspěch instituce bílého lístku byla provedena opravdu masová kampaň odkazující na bílý lístek jako zradu a odhlášku z národa. Úspěch kampaně potvrdil výsledek voleb, ve kterých získala Jednotná kandidátka 87% jak v průměru českých zemí, tak i v oblasti Českých Budějovic.

Pro odpověď na zásadní otázky této práce je tedy důležité soustředit se na komunistický neúspěch v Českých Budějovicích v roce 1946, který se zdá být výrazným specifikem. Proč komunistická kampaň nezafungovala v Českých Budějovicích, tak jak měla? Jistou odpověď můžeme najít v porovnání výsledků voleb ve městě a ve Velkých Českých Budějovicích. České Budějovice byly jako součást jižních Čech oblastí hospodářsky slabší a spíše zemědělského charakteru. V těchto oblastech by se dal předpokládat úspěch KSČ, která se prezentovala jako strana přerozdělovající konfiskovanou půdu a již měli voliči prokázat vděčnost a oddanost zvolením. Tomu také odpovídá výsledek v oblasti Velkých Českých Budějovic, tedy zejména předměstí s převahou dělníků či zemědělců, z nichž někteří obdrželi konfiskovaný německý majetek. Naopak samotné město České Budějovice bylo spíše osídleno živnostníky a státními zaměstnanci, a tak je logické, že právě tady vyhrála ČSNS, která ve své členské základně měla převážně živnostníky a úředníky. A fakt, že České Budějovice byly střediskem kraje soustřeďujícím větší množství průmyslu, tedy samo město nemělo zemědělský charakter a přesvědčování skrze přerozdělování půdy zde nemělo význam. To bylo pravděpodobně hlavním důvodem úspěchu národních socialistů ve volbách v roce 1946. České Budějovice se tak staly jedním z mála měst, kde politická agitace komunistů prováděná často prostřednictvím tzv. desítkáře, nevedla k většinovému zvolení KSČ.

Pro výsledek voleb v roce 1948 v Českých Budějovicích je pak opět logické, že skončily drtivým vítězstvím jednotné kandidátky Národní fronty. Mezi stranami již nebylo možno vybírat a masová předvolební kampaň zamezila většinovému užití bílých lístků. Plánované hospodářství z let 1946 a 1947 a snaha o zlepšení situace v této zemědělské oblasti přinesly v regionu také jisté úspěchy. Podařilo se zastavit odliv obyvatel odcházejících za prací do průmyslovějších regionů, relativně obnovit a oživit průmysl v oblasti, zejména přesunutím kapacity některých závodů z jiných regionů Československa a celkově tak povznést hospodářskou situaci Českých Budějovic a potažmo celého regionu (kraje). Jiná specifika v politickém vývoji Českých Budějovic spatřovat nelze, a pokud ano, tak pouze malého významu.

V době vlády KSČ nad československou společností se toto období začalo označovat jako období přerůstání národní a demokratické (někdy se používal též termín národně-demokratické) revoluce v socialistickou revoluci, a po celé toto období, trvající od roku 1948 až do roku 1989, se muselo vždy v dobové historické produkci neustále psát o vedoucí úloze KSČ a komunistů, zatímco za všechny problémy vzniklé při tzv. budování socialismu mohla vnitřní i vnější kapitalistická a imperialistická reakce. Neustále se vynášela úloha a význam SSSR a jeho představitelů, sovětské zásluhy v boji o světový mír, atd., byl neustále dáván veškerému obyvatelstvu za zářný vzor a příklad vhodný následování, byl neustálým zdrojem poučení.

Velkým problémem této práce (vedle mého zdravotního stavu), značně limitujícím její možné přínosy, byla nemožnost využití oral history, tedy autentického pohledu prostřednictvím svědectví a výpovědí pamětníků na dění v této přelomové době. Stalo se tak z důvodu přílišného časového rozdílu, který se podepsal na věku lidí přicházejících v úvahu, tedy osob starších 90 let či více. Nepodařilo se sehnat nějakého opravdu vhodného pamětníka či pamětnici, kteří by byli ochotní a také schopní vydat své adekvátní svědectví o volbách v roce 1946 a 1948. A ani jsem nenalezla žádné dochované archivní prameny osobní povahy, které by o tomto tématu věcně vypovídaly. Dalším nemalým problémem se také ukázala nezpracovanost a neúplnost fondu ONV České Budějovice a fondu MNV České Budějovice v SOKA České Budějovice.

6. Prameny a literatura

Archivní prameny

Státní okresní archiv České Budějovice

Fond KSČ – OV České Budějovice

Fond Místní národní výbor České Budějovice

Fond Okresní národní výbor České Budějovice

Státní oblastní archiv Třeboň

Fond Jihočeská skupina svazu průmyslníků

Fond Krajská odborová rada

Periodika

Hlas lidu. Týdeník krajské organizace Československé strany lidové. 1945-1948.

Jihočeská pravda. Týdeník Krajského výboru Komunistické strany Československa v Českých Budějovicích. 1945-1948.

Jihočech. Týden krajské organizace Československé strany sociální demokracie. 1945-1948.

Rudé právo. Ústřední deník Komunistické strany Československa. 1945-1948.

Literatura

- ANDRŠ, Josef – TULEŠKOV, Ogňan, *Cesta ČSL od osvobození*, Praha 1988.
- ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do r. 1945. Úvod k edici, Středokluky 2010.*
- BRANDES, Detlef, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, Praha 2012.
- BRENNER, Christiane, *Mezi Východem a Západem*, Praha 2015.
- BROKLOVÁ, Eva, *Volební právo a volby 1946*. In: Na pozvání Masarykova ústavu 5. Sborník z konference MÚ AV ČR. Praha 2007, s. 33-39.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1939-1946*, Praha 2008.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999.
- ČERNÝ, Bohumil – KŘEN, Jan – KURAL, Václav – OTÁHAL, Milan, *Češi, Němci, odsun*, Praha 1990.
- DANĚK, Břetislav, *Československá strana lidová – její krize a obroda*, Praha 1990.
- DVOŘÁKOVÁ, Eva – LEJSEK, Petr, *Československá společnost a komunisté 1945-1948*, Praha 1967.
- HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav, *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948*, Praha 2006.
- HAZDRA, Zdeněk – VLČEK, Lukáš (edd.), *Mnichov 1938 a česká společnost: sborník z mezinárodního sympozia k 70. výročí mnichovské dohody*, Praha 2008.
- HLAVÁČEK, Petr (ed.), *Západ nebo Východ?*, Praha 2016.
- HOUDA, Přemysl – RATAJ, Jan, *Československo v proměnách komunistického režimu*, Praha 2010.
- CHVOJKA, Jiří, *Město pod Černou věží*, České Budějovice 1992.

JAKUBEC, Ivan, JINDRA, Zdeněk a kol. (edd.), *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848-1992*, Praha 2008.

JINDRA, Zdeněk a kol. (edd.), *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin I*, Praha 1997.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945 – 1948*, Praha 1991.

KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.

KAPLAN, Karel, *Pravda o Československu 1945 – 1948*, Praha 1990.

KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny Československa 1867–1939*, Praha 2008.

KOČIAN, Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, Brno 2002.

KOČIAN, Jiří, *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*, Praha 1991.

KOČIAN, Jiří – SMETANA, Vít a kolektiv, *Květnové volby 1946 - volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014.

KONČELÍK, Jakub – KÖPPLOVÁ, Barbara – PRÁZODVÁ, Irena – VYKOUKAL, Jiří (edd), *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. III*, Praha 2004.

KOPÁČEK, Jiří, NOVOTNÝ, Miroslav a kol. (edd.). *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2., rozš. vyd., České Budějovice, 2006.

KOKOŠKA, Stanislav – KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – KOČIAN, Jiří (edd.). *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*, Praha 2005.

KOVÁŘ, Daniel, *Budějovický poutník, aneb, Českými Budějovicemi ze všech stran*, Praha 2006.

KOVÁŘ, Daniel, *České Budějovice I. Vnitřní město*, Praha 2006.

KOVÁŘ, Daniel, *České Budějovice II, Předměstí*, Praha 2006.

KREJČÍ, Oskar, *Kniha o volbách*, Praha 1994.

- KRÝDL, Milan – VLČEK, Jan, *Odbory na jihu Čech v období národní a demokratické revoluce 1945-1948*, České Budějovice 1988.
- KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*, Praha 2011.
- MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, II. díl: 1938-2004, Brno 2005.
- MAREK, Pavel a kol., *Šrámek a jeho doba*, Brno 2011.
- MICHAL, Vladimír, *20 let budování socialismu v jižních Čechách*, České Budějovice 1965.
- MYANT Martin, *Socialism and Democracy in Czechoslovakia, 1945-1948*, Cambridge 2008.
- NEKOLA Martin, *Petr Zenkl. Politik a člověk*, Praha 2014.
- NOVOTNÝ, Karel (ed.), *Edvard Beneš, Odsun Němců z Československa*, Praha 2002.
- PECHA, Miloslav, *Českobudějovicko v době nacistické okupace a osvobození 1939-1945*, České Budějovice 2015.
- PECHA, Miloslav – ŠMÍD, Stanislav – VONDRA, Václav, *Protifašistický odboj 1938-1945 na Českobudějovicku*, České Budějovice 1986.
- PEHR, Michal, *Volby 1946: iluze a realita*, in: Na pozvání Masarykova ústavu 5. Sborník z konference MÚ AV ČR. Praha 2007, s. 11-32.
- PETRÁŠ, Jiří, *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*, in: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic, I., 2005, s. 152-169.
- PETRÁŠ, Jiří (ed.), *České Budějovice pod hákovým křížem*, Praha 2016.
- PETRÁŠ, Jiří, *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*, České Budějovice 2007.
- PETRÁŠ, Jiří, *Konec soužití Čechů a Němců v Českých Budějovicích*, in: Jihočeský sborník historický 1997–1998. České Budějovice 1997–1998, roč. 66–67, s. 147-172.

PROKŠ, Petr, *Československo a Západ 1945-1948*, Praha 2001.

PRŮCHA, Václav a kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, I-II, Brno 2004-2009.

PŮLPÁN, Karel, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990*, I-II, Praha 1993.

RATAJ, Jan, *KSČ a Československo*, Praha 2003.

RUPNIK Jacques, *Dějiny komunistické strany. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.

STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha 1991.

STANĚK, Tomáš, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa 1918-1948*, Ostrava 1992.

TÁBORSKÝ, Eduard, *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*, Praha 1993.

TESAŘ, Jan, *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*, Praha 2000.

ŽALOUDEK, Karel, *Encyklopedie politiky*, Praha 2004.

KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

MÍČUDOVÁ, Jana, *Volby na Chebsku 1946 a 1948, komparace z pohledu hospodářských a sociálních dějin*, České Budějovice 2013.

INTERNET

<https://www.dpmcb.cz/o-nas/historie-spolecnosti/historie-mhd-v-ceskych-budejovicich.html> [24. 3. 2017].

Heslo *Rok 1948*, Encyklopedie Českých Budějovic, [online zdroj], dostupné na <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/rok-1948> [20. 3. 2017].

<https://www.czso.cz/documents/10180/35102467/57.pdf/6af0f57a-0ad6-4114-bc54-472baa6fbd2d?version=1.1> [4. 3. 2017].

7. Seznam zkratk

AV = Akční výbor

ČSL = Československá strana lidová

ČSNS = Československá strana národně socialistická

ČSR = Československá republika

ČSSD = Československá sociální demokracie

DS = Demokratická strana

HSK = Hospodářsky slabý kraj

KOR = Krajská odborová rada

KSČ = Komunistická strana Československa

KSS = Komunistická strana Slovenska

KVP = Košický vládní program

MNV = Místní národní výbor

NF = Národní fronta

NHK = Národohospodářská komora

NS = Národní shromáždění

ONV = Okresní národní výbor

PNS = Prozatímní Národní shromáždění

RNV = Revoluční národní výbor

ROH = Revoluční odborové hnutí

SNB = Sbor národní bezpečnosti

SOA = Státní oblastní archiv

SOkA = Státní okresní archiv

SPČB = Jihočeská skupina svazu průmyslníků

SSSR = Svaz sovětských socialistických republik

StB = Státní bezpečnost

ÚNS = Ústavodárné Národní shromáždění

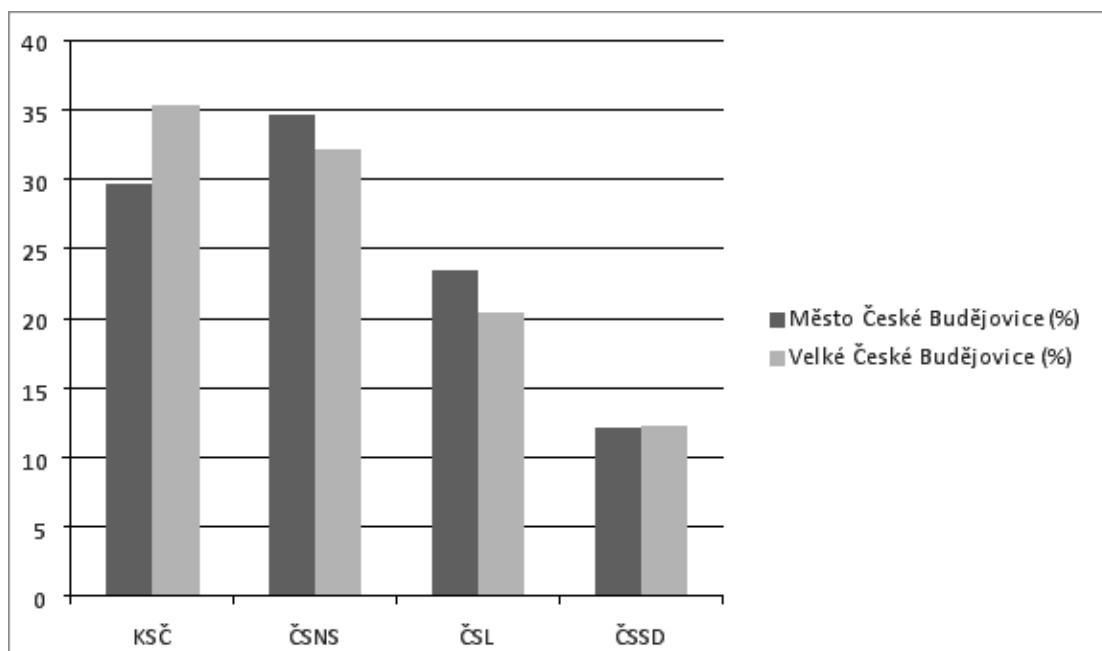
ÚV KSČ = Ústřední výbor Komunistické strany Československa

8. Seznam příloh

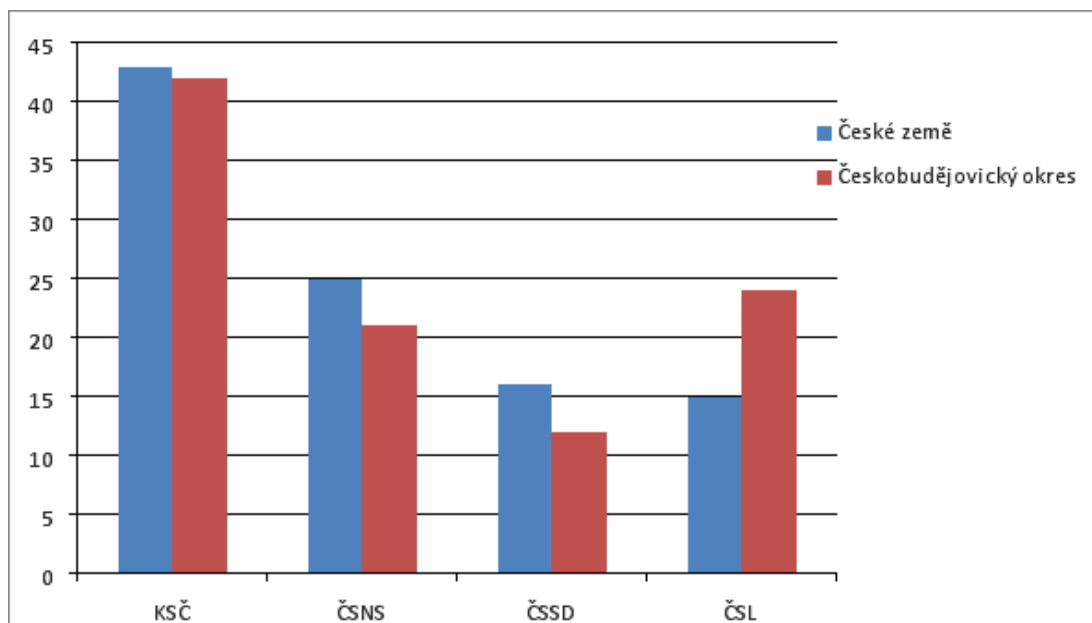
1. Graf výsledků voleb do ÚNS v Českých Budějovicích a ve Velkých Českých Budějovicích roku 1946. Údaje převzaty z Jihočeské pravdy z 28. 5. 1946.
2. Graf výsledků voleb do ÚNS v českých zemích a Českobudějovickém okrese roku 1946. Údaje převzaty z Rudého práva z 28. 5. 1946.
3. Oficiální oznámení výsledků voleb v Českobudějovickém politickém okrese. Převzato ze SOkA České Budějovice, fond ONV České Budějovice.
4. Graf výsledků voleb do NS. Srovnání výsledků v českých zemích, Českobudějovickém volebním kraji, Českobudějovickém politickém okrese a Českých Budějovicích. Údaje převzaty z Jihočeské pravdy z 30. 5. 1948 a Rudého práva z 30. 5. 1948.
5. Volební reklama KSČ, převzato z Rudého práva z 25. 5. 1946.
6. Volební reklama KSČ, převzato z Rudého práva z 24. 5. 1946.
7. Volební reklama KSČ, převzato z Rudého práva z 19. 5. 1946.
8. Rozhodnutí o rozšíření Českých Budějovic o 10 přilehlých obcí. Vznik tzv. Velkých Českých Budějovic. Převzato ze SOkA České Budějovice, fond ONV.
9. Záznam o zřízení volebních sběrných středisek, který obsahuje seznam obcí, které spadaly do jednotlivých středisek, zde pouze České Budějovice. Převzato ze SOkA České Budějovice, fond ONV.
10. Záznam o počtu přidělených mandátů jednotlivým politickým stranám za volební kraj Českobudějovický. Převzato ze SOkA České Budějovice, fond ONV.
11. Výsledky voleb do ÚNS v roce 1946. Porovnání výsledků v českých zemích a na Slovensku. Údaje převzaty z Rudého práva z 28. 5. 1946.
12. Tabulka zobrazující procentuální znárodnění československého průmyslu. Údaje převzaty a přeloženy z MYANT Martin, Socialism and Democracy in Czechoslovakia, 1945-1948, Cambridge 2008.
13. Výsledky voleb do ÚNS podle správních okresů. Převzato z ČSÚ [online zdroj] <https://www.czso.cz/documents/10180/35102467/57.pdf/6af0f57a-0ad6-4114-bc54-472baa6fbd2d?version=1.1> [4. 3. 2017].
14. Titulní strana 1. vydání Jihočeské pravda z 19. 5. 1945.

15. Výsledky voleb do ÚNS v roce 1946 ve vybraných obcích Českobudějovického okresu.

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

K čís. X.V. -1727-1946 ze dne 18. května 1946.
 Věc: Oznámení výsledků voleb.

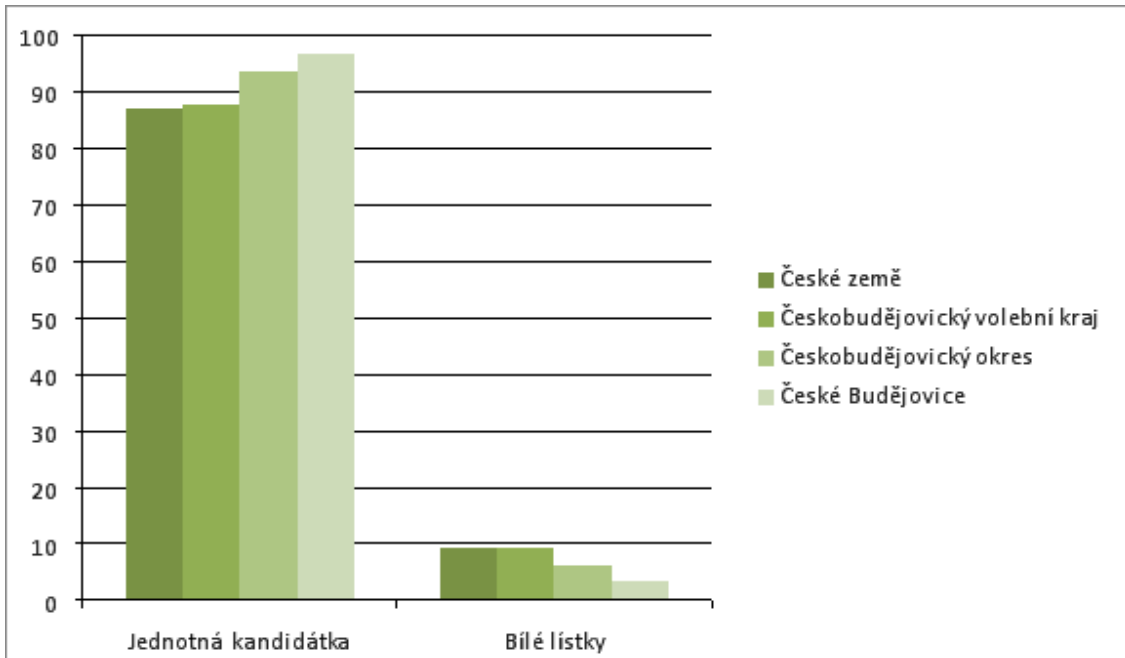
Podávám správu, že v politickém okrese Českobudějovickém bylo odevzdáno celkem 72.303 platných hlasů. Z toho připadá na kandidátní listiny:

čís. 1 - komunistická strana československá	-	27.201
čís. 2 - československá strana lidová	-	17.599
čís. 3 - československá sociální demokracie	-	8.942
čís. 4 - českoslov.strana nár.socialistická	-	18.338
prázdné lístky	-	223
	<hr/>	
úhrnem		72.303

Mimo to odevzdáno 30 hlasů neplatných.

Předseda ONV a referent ONV

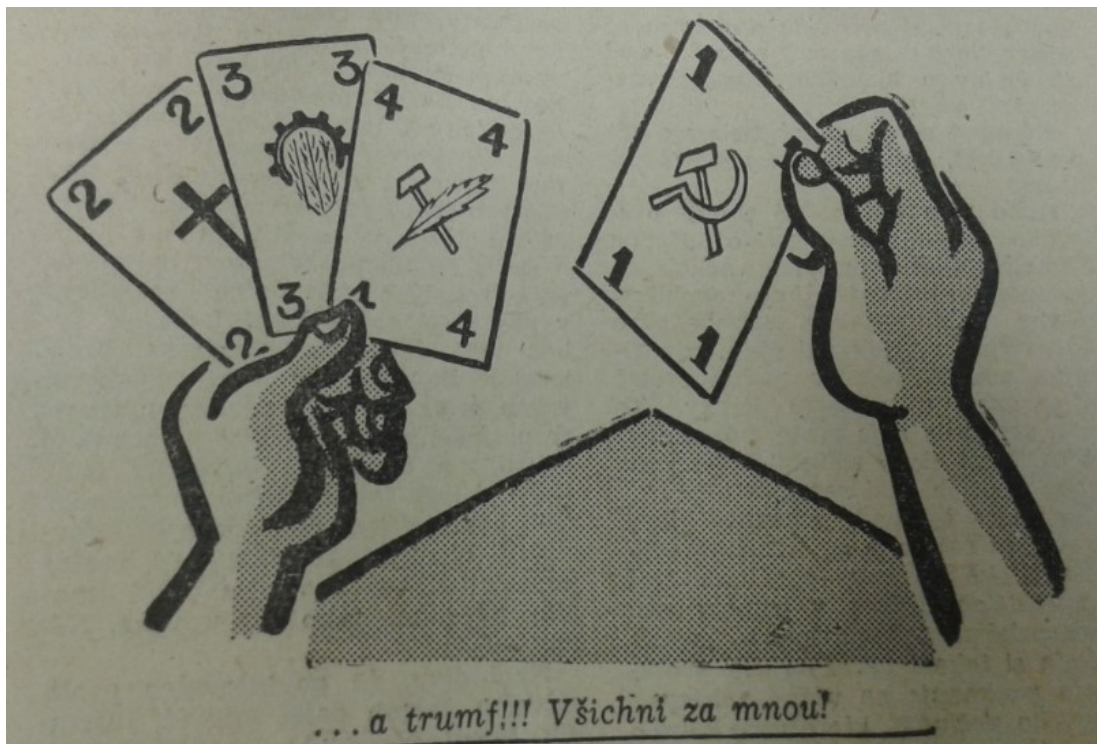
Příloha č. 4

Příloha č.5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Čj.16.803/46 Vzato na vědomí, že výměrem zemského národního výboru v Praze ze dne 18.května 1946 č.I-4B-586/7 z r.1946 bylo rozhodnuto, aby obce České Budějovice, Čtyři Dvory, Dobrá Voda, Mladé, Pohárka, Rožnov, Suché Vrbné, Vráto a Kněžské Dvory byly sloučeny v jednu obec.

Pokud se týče pojmenování takto nově vzniklé obce bylo místním národním výborem v Čes.Budějovicích rozhodnuto, aby tyto sloučené obce nesly úřední název "České Budějovice"

Příloha č. 9

Věc: Zřízení sběrných volebních středisk v okrese a oznamování výsledků voleb.

1. 1. Ve smyslu oběžníku zemského národního výboru v Praze č. 342 ze dne 5. 5. 1948, č.j.: I-1-846 ai 1948 zřizují ve zdejší okrese celkem 11 sběrných volebních středisk a to: České Budějovice, Lišov, Trhové Sviny, Ledenice, Purkarec, Hluboká n/Vltavou, Dívčice, Pištín, Čakov, Besednice a Komařice s následujícím označením, do nichž budou patřiti obvody tyto obce:

I. České Budějovice: Adamov, Boršov, Branišov, České Budějovice, České Vrbné, Čtyři Dvory, Dobrá Voda, Doubravice, Doudleby, Dubičné, Haklovy Dvory, Hlincova Mořa, Hodějovice, Homole, Hrdějovice, Hůrka, Hůry, Jívno, Kamenný Újezd, Kněžské Dvory, Litvínovice, Mladé, Mokré, Nedabyle, Nová Ves u Č.B., Plav, Pohůrka, Poříčí, Roudné, Rožnov, Rudolfov, Srubec, Suché Vrbné, Šindlovy Dvory, Třebín, Úsilné, Včelná, Vidov, Vrábče, Vráto. /Celkem 40 obcí, místnost na okresním národním výboru - vrátnice/.

Příloha č. 10

4

IV. Přehled konečného počtu mandátů přidělených politickým stranám.

Podle výpočtů uvedených pod II a korektury provedené pod III č. 1, pokud se týče pod III č. 2, jest konečný stav přidělených mandátů tento:

1	2	3	4	5
Kandidující politická strana	Počet mandátů předběžně přidělených dle č. II.	Počet mandátů přidělených dle č. III.1.	Mandát odejmutý dle č. III.2.	(2+3) anebo (2-4)
				Počet definitivně přidělených mandátů
Komunistická strana Československa	13	1		14
Československá strana lidová	9			9
Československá sociální demokracie	4			4
Československá strana nár. socialistická	9			9

Příloha č. 11

České země	% hlasů	počet mandátů
KSČ	40,17	93
ČSNS	23,66	55
ČSSD	15,58	37
ČSL	20,24	46
Bílé lístky	0,35	

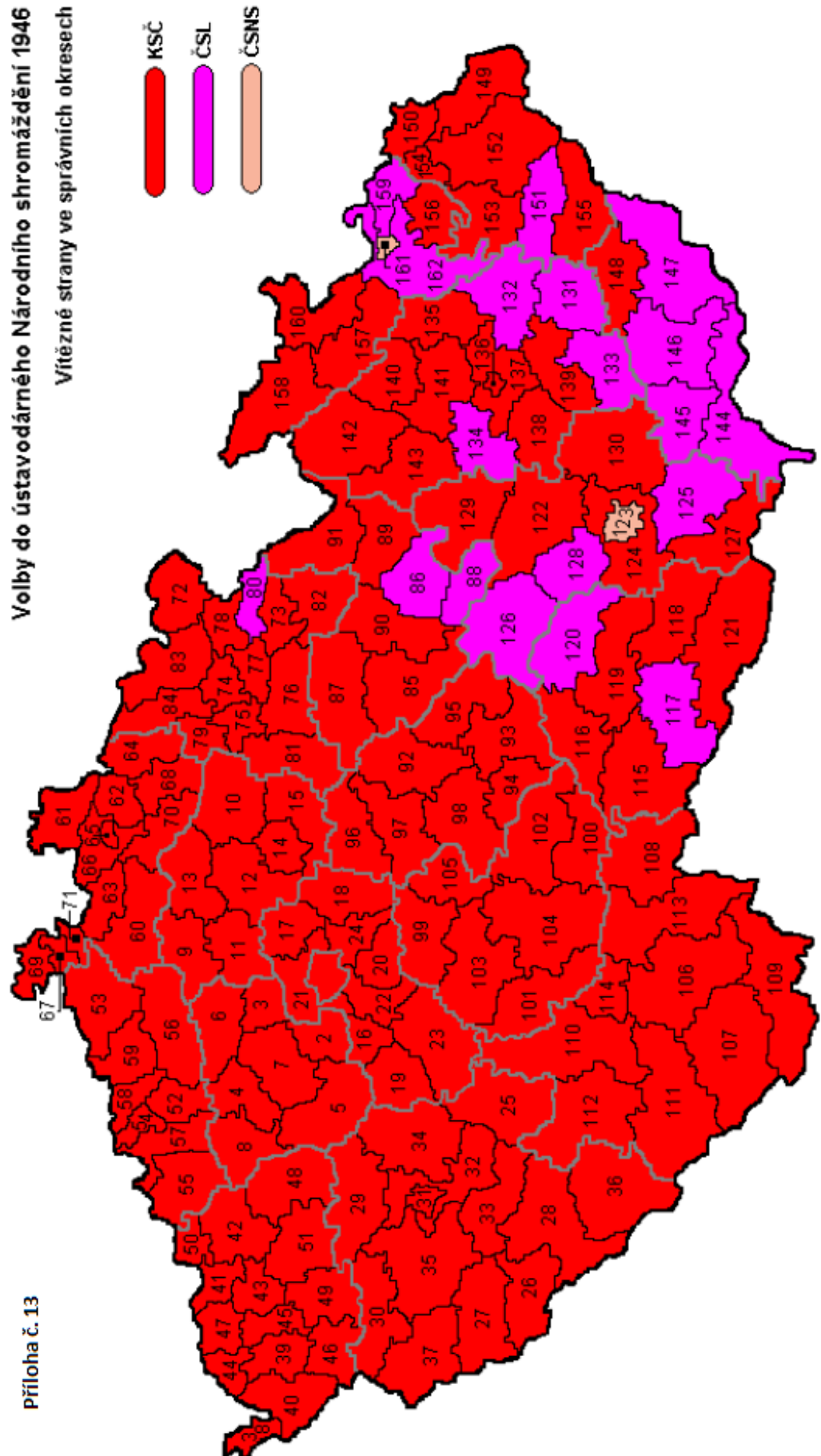
Slovensko	% hlasů	počet mandátů
KSS	30,37	21
DS	62,00	43
Strana slobody	3,73	3
Strana práce	3,11	2
Bílé lístky	0,79	

Příloha č. 12

Průmysl	% zaměstnanců ve znárodněných podnicích	% nacionalizovaných technických jednotek
Všechno	61,2	16,4
Těžební	100	100
Hutnický	99,4	97,8
Energetický	99,1	88,5
Chemický	76,4	25,7
Strojírenský	72,6	22,2
Cukrovarnický	69,8	63,3
Sklářský	67,4	10,8
Stavební materiály a keramika	63,4	24,3
Papírnický	60,7	19,3
Koždělný	58,5	6,5
Textilní	54,3	22,1
Dřevozpracující	26,3	5,7
Lihovarnický	26,0	5,9
Pivovarnický	24,5	7,3
Mlýnský	20,1	7,3
Dřevařský	15,8	5,7
Potravinářský	14,4	5,2
Stavebnický	13,4	2,8
Oděvní	13,1	2,7
Tiskařský	2,7	3,8
Vodárenský	0,7	2,5

Volby do ústavodárného Národního shromáždění 1946

Vítězné strany ve správních okresech

Příloha č. 14

Příloha č. 15

Obec	KSČ		ČSL		ČSSD		ČSNS		Celkem
	Hlasy	%	Hlasy	%	Hlasy	%	Hlasy	%	
Adamov	198	55,93	46	12,99	18	5,08	92	25,99	354
Borovany	234	38,30	89	14,57	100	16,37	188	30,77	611
České Vrbné	86	56,58	41	26,97	11	7,24	14	9,21	152
Čtyři Dvory	1335	53,66	446	17,93	362	14,55	345	13,87	2488
Dasný	57	39,31	53	36,55	12	8,28	23	15,86	145
Dívčice	78	43,33	51	28,33	12	6,67	39	21,67	180
Dobrá Voda	307	50,74	75	12,40	67	11,07	156	25,79	605
Haklový Dvory	66	42,04	56	35,67	26	16,56	9	5,73	157
Hodějovice	351	52,86	80	12,05	88	13,25	145	21,84	664
Homole	212	43,00	126	25,56	82	16,63	73	14,81	493
Hosín	173	46,38	125	33,51	27	7,24	48	12,87	373
Hluboká n. Vltavou	696	60,95	291	25,48	82	7,18	73	6,39	1142
Hrdějovice	594	57,17	129	12,42	157	15,11	159	15,30	1039
Kamenný Újezd	434	38,68	300	26,74	139	12,39	249	22,19	1122
Ledenice	306	29,82	349	34,02	198	19,30	173	16,86	1026
Lišov	482	29,50	419	25,64	153	9,36	580	35,50	1634
Pohůrka	181	60,54	31	10,37	28	9,36	59	19,73	299
Roudné	133	65,84	27	13,37	15	7,43	27	13,37	202
Rožnov	669	40,08	261	15,64	212	12,70	527	31,58	1669
Rudolfov	365	40,11	139	15,27	183	20,11	223	24,51	910
Římov	157	35,60	108	24,49	91	20,63	85	19,27	441
Suché Vrbné	1057	39,99	312	11,80	464	17,56	810	30,65	2643
Trhové Sviny	623	34,59	325	18,05	179	9,94	674	37,42	1801
Úsilné	152	41,64	136	37,26	15	4,11	62	16,99	365
Včelná	332	55,15	95	15,78	50	8,31	125	20,76	602
Vráto	375	42,13	83	9,33	198	22,25	234	26,29	890
Zliv	520	56,96	116	12,71	98	10,73	179	19,61	913